

Pretoriana

Nr./No. 72

Des./Dec. 1975

Tydskrif van die Genootskap Oud-Pretoria
Magazine of the Old Pretoria Society

MERENSKY-BIBLIOTHEEK

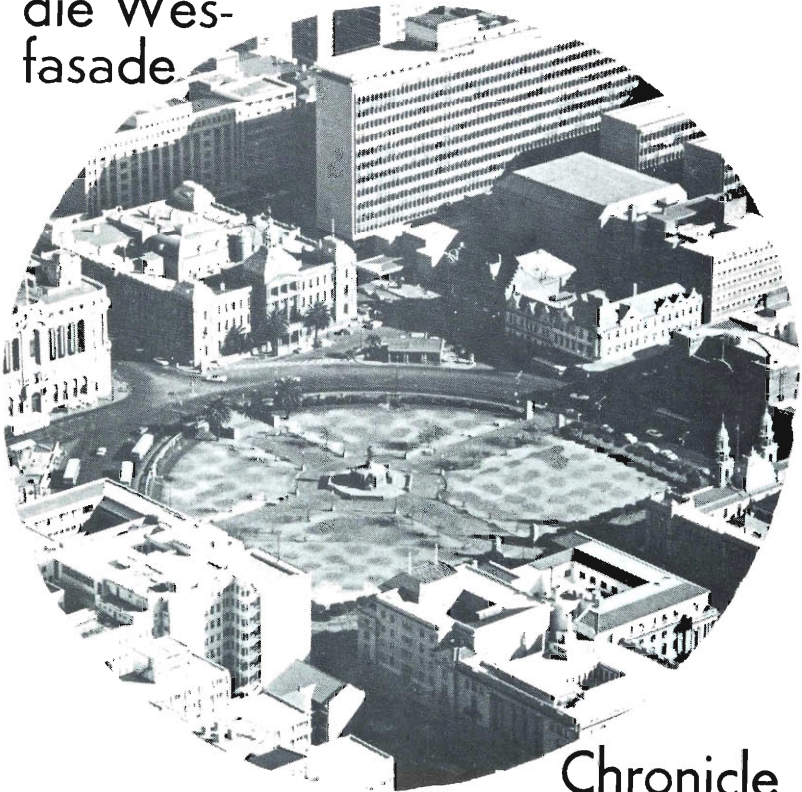
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

23 -04- 1976

Klasnummer 2A 05 (68)

Registrernommer P 175/72

Kroniek van
die Wes-
fasade

Chronicle
of the
Western facade

APR./AUG. 1975

Die terdoodveroordeelde geboue van die wesfasade van die Pretoriase kerkplein: Die ou Nederlandse Bankgebou, Law Chambers-gebou, Cafe Riché-gebou (Reserve Investment Building), Hoofposkantoor, Nasional Bank - en Muntgebou met Anneksgebou en Bank van Afrika (Kirkness)-gebou. Lg. gebou, in Palleisstraat aan die westekant van die Paleis van Justisie verskein nie op die foto nie.

INHOUD/CONTENTS

- 'n Dramatiese hoogtepunt in 'n kwarteeu-lange stryd om die bewaring van ons kulturele erfenis — Dr. H. M. Rex.
- Dr. Willem Punt: Op 75 nog 'n ywerige kulturele kampvegter — Willem-Jan Prinsloo, Hoofstad, 29.4.1975.
- Call to save Church Square gains momentum — Daan de Beer, Pretoria News, 30.4.1975.
- Church Square's doomed buildings: Banking will never be the same — Daan de Beer, Pretoria News, 1.5.1975.
- Church Square's doomed buildings: P.O. has its own nudes — Daan de Beer, Pretoria News, 2.5.1975.
- Church Square's doomed buildings: Café Riché first to go? — Daan de Beer, Pretoria News, 5.5.1975.
- Church Square's doomed buildings: Private citizen used Mint — Daan de Beer, Pretoria News, 6.5.1975.
- Niks kan Kerkplein meer red nie — Oggendblad, 13.5.1975.
- Kerkplein weer twispunt — Hoofstad, 14.6.1975.
- The End — Colleen Hendriks, Pretoria News, 7.7.1975.
- Dr. Punt pleit om behoud van ou geboue — Hoofstad, 16.6.1975.
- For all who care for Church Square — Editorial, Pretoria News, 7.7.1975.
- Vergadering om Kerkplein te red belê — Oggendblad, 10.7.1975.
- Pretoria News opinion poll — Pretoria News, 10.7.1975.
- In the wake of the News poll: Fresh bid to save Square — Colleen Hendriks, Pretoria News, 10.7.1975.
- New plea by top city group — Pretoria News, 10.7.1975.
- Kerkplein: Pleitskrif vir sy bewaring — Die Burger-komitee vir die Bewaring en Restourasie van Kerkplein, Beeld (Menings van ons lesers), 11.7.1975.
- Selfs immigrante veg vir Kerkplein — Beeld, 11.7.1975.
- Medals in 'honour' of those who plan to demolish the Square — Pretoria News, 11.7.1975.
- Church Square in peril — Pretoria News, 11.7.1975.
- Church Square. Over to the people — Editorial, Pretoria News, 11.7.1975.
- Dr. Punt kry weer moed: 'n Burgerkomitee veg vir Plein — Hoofstad, 11.7.1975.
- Waar is opnames oor Plein? — Hoofstad, 15.7.1975.
- Now T.V. zooms in on Square rumpus — Colleen Hendriks, Pretoria News, 16.7.1975.
- Nuwe agitasie 'onbillik': Kerkplein se lot is verseël sê Sybrand — Beeld, 17.7.1975.
- Administrateur met vakansie — Beeld, 17.7.1975.
- Punt stel sy punt — Beeld, 18.7.1975.
- Te duur? Nie goed genoeg nie? — Martie Retief, Beeld, 19.7.1975.
- Kerkplein: Dit was Kruger se trots — James Jenkins, Rapport, 20.7.1975.
- Amerikaanse glaspaleise sal dood bring — James Jenkins, Rapport, 20.7.1975.
- Duisende kom Saterdag betoog — James Jenkins, Rapport, 20.7.1975.
- Vergeet dit, sê Sybrand — James Jenkins, Rapport, 20.7.1975.
- Die stene roep — Oud-L.V. en -Kommissaris-generaal Hans Abraham (Gedig), Rapport, 20.7.1975.
- Nes 1904 — James Jenkins, Rapport, 20.7.1975.

Monumente: 'n Wet is nodig (Politieke Kommentaar) — Jaap Steyn, Rapport, 20.7.1975.

Geboue by Kerkplein nou beslis gesloop — Die Transvaler, 21.7.1975.

Burgerlike Aksie — Redaksioneel, Oggendblad, 21.7.1975.

Church Square: The Philistines always win — David Carte, Pretoria News, 21.7.1975.

Ossewaens se parkeerplek word stad se hart. Geskiedenis van Pretoria se Kerkplein — Hoofstad, 21.7.1975.

'Last stand' on city square — Rand Daily Mail, 22.7.1975.

Prof. Chris (Barnard) wil pleit vir Plein — Dries van Heerden, Oggendblad, 22.7.1975.

Saterdagoggend (26.7.1975) — Oggendblad, 22.7.1975.

Geboutjie simbool van ou Transvaal — Oggendblad, 22.7.1975.

Vrou sou geveg het — Oggendblad, 22.7.1975.

Kerkplein is 'n unieke plek in S.A. — Bewaarder, Pretoria, Oggendblad (U skryf), 22.7.1975.

Skoolhoofde doen min vir Plein — Beeld, 22.7.1975.

Kerkplein — Redaksioneel, Beeld, 22.7.1975.

10 000 pamflette om behoud van Plein versprei — Jeanne Goosen, Hoofstad, 22.7.1975.

Kerkplein — Redaksioneel, Hoofstad, 22.7.1975.

Kaap wil Plein help red — Oggendblad, 23.7.1975.

Dis te laat vir klae, sê Van Niekerk — Oggendblad, 23.7.1975.

Plein 'n deel van Europa, sê kënner — Dries van Heerden, Oggendblad, 23.7.1975.

Meester laat sy stempel op dié gebou — Oggendblad, 23.7.1975.

S.A. se verlede word geskend — George Steyn, Silverton, Oggendblad (U skryf), 23.7.1975.

Kapenaars wil ook help behou — Die Transvaler, 23.7.1975.

Administrateur oor Kerkplein: Byeenkoms nutteloos tensy — Die Transvaler, 23.7.1975.

M.E.R. rig brief aan Premier: Stryd om Kerkplein kring verder uit — Beeld, 23.7.1975.

Busstasie onder Plein ondersoek — Beeld, 23.7.1975.

Hare sal waai oor Kerkplein-sloping. Verskeie bekendes gaan veg — Die Transvaler, 23.7.1975.

Almal pleit nou vir Kerkplein — Die Vaderland, 23.7.1975.

Skoonheid nie rede vir Plein se behoud, sê dr. Wennie du Plessis — Hoofstad, 23.7.1975.

Kerkplein misbruik as swart sokkerveld — Hoofstad, 23.7.1975.

Betsie (Verwoerd) says 'Save the Square' — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 23.7.1975.

Pretoria News Poll result — Pretoria News, 23.7.1975.

'Meesterstuk' ook op Plein tereggestel — Oggendblad, 24.7.1975.

President Burgers red krieket op Plein — Oggendblad, 24.7.1975.

Stad reeds geskend — P. J. de Jager, Colbyn, Pretoria, Oggendblad (U skryf), 25.7.1975.

Maak skoon — G. Nel, Waterkloof, Oggendblad (U skryf), 25.7.1975.

Kry my op die Plein — Johan van Niekerk, Arcadia, Oggendblad (U skryf), 25.7.1975.

Heroorweeg die nee — Redaksioneel, Oggendblad, 24.7.1975.

Behou Plein se ou geboue, sê vroue — Beeld, 24.7.1975.

Dr. Verwoerd sou pleit vir Kerkplein — Willem-Jan Prinsloo, Hoofstad, 24.7.1975.

It's Yes! — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 24.7.1975.

The voice of the people — Editorial, Pretoria News, 24.7.1975.
 Fight to save Church Square — Pretoria News, 24.7.1975.
 A history of the city's centre — Pretoria News, 24.7.1975.
 Pretoria News Opinion Poll. How the voting went — Pretoria News, 24.7.1975.
 Keep this heirloom — Colleen Hendriks, Pretoria News, 24.7.1975.
 Put west facade on 'Kruger Square' — E. M. F. Gerhard-Noll, Brummeria, Pretoria News (Readers' Letters), 24.7.1975.
 Bravo, Mr. Coetsee — Dr. T. E. W. Schumann, Brooklyn, Pretoria News (Readers' Letters), 24.7.1975.
 Preserve what has merit — D. C. Pieters, Lynnwood, Pretoria News (Readers' Letters), 24.7.1975.
 Cherish it — Immigrant, Silverton, Pretoria News (Readers' Letters), 24.7.1975.
 Die bloed kook oor Kerkplein — Die Vaderland, 24.7.1975.
 Sommige wil platslaan, die ander probeer red — Joe Loretz, Die Vaderland, 24.7.1975.
 Bakleiers kom van ver — Die Vaderland, 24.7.1975.
 Betoog teen sloping — Die Vaderland, 24.7.1975.
 Mev. Betsie (Verwoerd) reageer skerp oor Kerkplein — Die Vaderland, 24.7.1975.
 Waardevolle Plein-kuns in gevaar — Oggendblad, 25.7.1975.
 Dis 'n hele wolk van getuies — Oggendblad, 25.7.1975.
 Kom stem môre — Redaksioneel, Oggendblad, 25.7.1975.
 Oom Jan kom help oom Paul — Piet Snuffelaar, Die Transvaler, 25.7.1975.
 Benut Wesfasade — Martie Retief, Beeld, 25.7.1975.
 Nie 'n skande, maar darem . . . — Beeld, 25.7.1975.
 Punt het sloping begin, sê argitek — Beeld, 25.7.1975.
 'n Menigte op Plein verwag — Hoofstad, 25.7.1975.
 BKA is vierkantig agter protes teen sloplings by Plein — Dr. W. J. G. Lubbe (Voorsitter, Bond van Konserwatiewe Afrikaners), Posbus 3473, Pretoria, Hoofstad (Ons Lesers Skryf), 25.7.1975.
 Van Wouw se werk word vernietig. Mercurius-reliefbeeld op die Kerkplein — Willem-Jan Prinsloo, Hoofstad, 25.7.1975.
 Beroep op Van Niekerk oor Kerkplein (deur dr. J. Albert Coetzee, Oud-L.V.): Moenie huidige geboue sloop! — Hoofstad, 25.7.1975.
 Die volk protesteer môre — Venter Smit, Hoofstad, 25.7.1975.
 Stem reg — Redaksioneel, Hoofstad, 25.7.1975.
 Church Square: Final battle begins — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 25.7.1975.
 Hoogtepunt in die stryd om Kerkplein — Die Vaderland, 25.7.1975.
 Fateful meeting — Editorial, Pretoria News, 25.7.1975.
 Red Kerkplein — Redaksioneel, Die Vaderland, 25.7.1975.
 Openbare protes kan Kerkplein red — Oggendblad, 26.7.1975.
 Komitee se man is vol moed — Oggendblad, 26.7.1975.
 Almal kan praat: Kerkplein se lot so beslis — Die Transvaler, 26.7.1975.
 Hou tog die uil van Kerkplein — Attie van Tonder, Pretoria, Die Transvaler (Menings van ons lesers), 26.7.1975.
 Hoës veroordeel 'vandalisme': Dis nou of nooit vir Kerkplein! — Beeld, 26.7.1975.
 Duisende op Kerkplein verwag: Volksentiment vandag teen sloping gemonster — Beeld, 26.7.1975.
 Nog twee plekke — Beeld, 26.7.1975.
 Meesterplan nou skielik seek — Beeld, 26.7.1975.
 Planne beperk — Beeld, 26.7.1975.

'n Tiekie by Café (deur S. J. Korck) verdien — Beeld, 26.7.1975.
 Kerkplein moet weer lewe — Beeld, 26.7.1975.
 Versoekskrifte na Vorster — Beeld, 26.7.1975.
 Pretoria ruk op! — Beeld 26.7.1975.
 Gee Kerkplein terug! — Martie Retief, Beeld, 26.7.1975.
 Slopings sal miljoene kos — Willem-Jan Prinsloo, Hoofstad, 26.7.1975.
 M.E.R. se pleidooi om Kerkplein — Hoofstad, 26.7.1975.
 Bewaar die bakens van ons herkoms (pleit Hans Abraham, voormalige
 Kommissaris-genl. van die Transkei en Oud-L.V.) — Hoofstad,
 26.7.1975.
 Die saak raak almal, sê dr. Willem Punt — Hoofstad, 26.7.1975.
 Die laaste stryd — Redaksioneel, Hoofstad, 26.7.1975.
 S.W.A. slap in face for Sybrand on Square — Colleen Hendriks, Pretoria
 News, 26.7.1975.
 5 000 protest in Pretoria — Sunday Times, 27.7.1975.
 Opsaal — Fleur de Villiers, Sunday Times, 27.7.1975.
 Tienduisend sê: Los ons Kerkplein! Pretoria in opstand en die hele land
 steun hom — Rapport, 27.7.1975.
 Burgemeester (en Gert Beetge) sê nee — Rapport, 27.7.1975.
 Op Kerkplein 'kan 'n Boer weer asem skep' — Rapport, 27.7.1975.
 Só lui die mosie — Rapport, 27.7.1975.
 Plein Kruger se toonvenster — Rapport (Tydskrif-Rapport), 27.7.1975.
 Erfgoed — Redaksioneel, Rapport, 27.7.1975.
 S.A. volk kán nog protesteer — Oggendblad, 28.7.1975.
 Kapenaar (Adriaan Mocke, van Swellendam) sê hy sal vir Plein tronk
 toe gaan — Oggendblad, 28.7.1975.
 Plein sal mooi bly solank by bestaan — A. K. Möller, Collinslaan 22,
 Waverley, Oggendblad (U skryf), 28.7.1975.
 Die volkstem — Redaksioneel, Oggendblad, 28.7.1975.
 Ons volk kan nog baklei — Die Transvaler, 28.7.1975.
 'Ek sal tronk toe vir Plein' sê mnr. Adriaan Mocke, van Swellendam —
 Die Transvaler, 28.7.1975.
 Brandnetel wag op Administrateur — Die Transvaler, 28.7.1975.
 Kerkplein: dink weer 'n slag — Die Transvaler, 28.7.1975.
 Pleinstryd na Premier — Beeld, 28.7.1975
 Ampsgenote is **vir** Kerkplein, **teen** Sybrand — Beeld, 28.7.1975.
 Naam vir so 'n massa? — Martie Retief, Beeld, 28.7.1975.
 Eerbare uitweg — Redaksioneel, Beeld, 28.7.1975.
 PM 'has decided buildings must go' — Keth Abendroth, Rand Daily
 Mail, 28.7.1975.
 Will they be heard? — Editorial, Rand Daily Mail, 28.7.1975.
 Regering het oor Plein besluit — Hoofstad, 28.7.1975.
 Plein 'n simbool van volk se wil — Jeanne Goosen, Hoofstad, 28.7.1975.
 Oom Paul se volk sê los ons geboue — Jeanne Goosen, Hoofstad,
 28.7.1975.
 Kerkplein simboliseer Afrikaner se stryd — Jannie L. Raath, Frances-
 straat 50, Colbyn, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 28.7.1975.
 Te veel geboue word afgebreek — Ds. P. W. Jordaan (Voorsitter,
 Krugergenootskap), Posbus 433, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers
 skryf), 28.7.1975.
 Vroue se versoek aan Minister — Mev. A. Wessels, Posbus 25062,
 Monumentpark, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 28.7.1975.
 Dink weer — Redaksioneel, Hoofstad, 28.7.1975.
 Handtekening teen stootskrapeer: Is al dié name genoeg om Plein te red
 — Die Vaderland, 28.7.1975.

Sybrand is man in die middel. Kabinet het die sê oor Kerkplein — Die Vaderland, 28.7.1975.

Kerkplein — Redaksioneel, Die Vaderland, 28.7.1975.

Square: Sybrand creates new furore — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 28.7.1975.

Violence threat to Punt — Pretoria News, 28.7.1975.

Tie with the past — Dr. W. J. G. Lubbe, Chairman, Bond van Konserwatiewe Afrikaners, Pretoria, Pretoria News (Readers' Letters), 28.7.1975.

Putting back the pulse — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 28.7.1975.

The public demands: A square deal — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 28.7.1975.

Over to the PM — Editorial, Pretoria News, 28.7.1975.

Van Niekerk cool over petition — Star, 28.7.1975.

Cash or heritage? — Editorial, Star, 28.7.1975.

Premier besluit' — Oggendblad, 29.7.1975.

Dis volk se erns as so 'n Piet help por — Aletta Greyling, Oggendblad, 29.7.1975.

Geboue is nie meer bruikbaar: Sybrand — Gus Cluver, Die Transvaler, 29.7.1975.

Kabinet moet nou besluit' — Die Transvaler, 29.7.1975.

Sybrand se spioene doen verslag — Beeld, 29.7.1975.

Plein-vertoeë Donderdag na Premier — Beeld, 29.7.1975.

Kerkplein: volk sal nie gaan lê — D.F.H. van Pretoria, Beeld (Menings van ons lesers), 29.7.1975.

Dis nie net Sybrand se skuld, sê dr. Wennie — Hoofstad, 29.7.1975.

Vorster wag op pleitstuk — Hoofstad, 29.7.1975.

Fout lê by mense: Daar skort niks met Kerkplein — Hoofstad, 29.7.1975.

Leser wil sy stem onttrek oor Kerkplein — Hans van der Walt, Esselenstraat, Sunnyside, Hoofstad (Ons lesers skryf), 29.7.1975.

Kerkplein verbind ons met verlede — Mev. C. M. F. Barrie, Alexanderstraat 305, Brooklyn, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 29.7.1975.

Church Square: 'The symbol of Pretoria' says Gabriel Fagan — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 29.7.1975.

Die stryd om die Plein — Oggendblad, 30.7.1975.

Vrae oor Plein nog onopgelos — Oggendblad, 30.7.1975.

Slaan geboue plat — Slaan hulle plat, Pretoria, Oggendblad (U skryf), 30.7.1975.

Kerkplein: Só het die stryd verloop. Wat Premier gesê het — Die Transvaler, 30.7.1975.

Vrae rondom Kerkplein — Redaksioneel, Die Transvaler, 30.7.1975.

Dis nou 'volkswil' — Redaksioneel, Beeld, 30.7.1975.

Register kan sloping keer — Beeld, 30.7.1975.

Church Square row 'stirred up by a few' claims Mr. Sybrand van Niekerk — Rand Daily Mail, 30.7.1975.

Kerkplein: Stof tot nadenke — Dr. Hermann Rex, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 30.7.1975.

Los geboue en ruim Plein op! — George Miller, Presidentstraat 64, Silverton, Hoofstad (Ons lesers skryf), 30.7.1975.

Vorster briefed on Square's western facade — Neil Jacobsohn, Pretoria News, 30.7.1975.

Time will come when we'll be sorry — (Mrs.) L. de K., Pretoria, Pretoria News (Readers' Letters), 30.7.1975.

Politics and Square issue — C. F. Beyers, Pretoria, Pretoria News (Readers' Letters), 30.7.1975.

- Plea to Prime Minister — (Miss) Esje du Toit, Organising Secretary, South African Association of Arts, Cape Town, Pretoria News (Readers' Letters), 30.7.1975.
- Die boodskap van Kerkplein se protes — Tjaart van der Walt, Die Vaderland, 30.7.1975.
- PM briefed on Church Square — Star, 30.7.1975.
- Al meer kla oor Plein se sloping — Die Transvaler, 31.7.1975.
- Stemme vir Kerkplein — Beeld, 31.7.1975.
- More Square facade savers — Rand Daily Mail, 31.7.1975.
- Kerkplein-saamtrek was lojale versët — Hoofstad, 31.7.1975.
- Die Plein nie Kerk nie, maar Afrikaner veg daarvoor! — Aletta Pakendorf, Hoofstad, 31.7.1975.
- Argumente oortuig nie — Dr. J. P. Claasen, N.G. Pastorie, Queenswood, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 31.7.1975.
- Doomed Square — Star, 31.7.1975.
- Jong Italiaanse vrou skryf boek oor Jong Pretoria en sê: Behou tog 'nuwe' Kerkplein! — Die Transvaler (Ritsgids-Bylae), 1.8.1975.
- Square: Back to square one — Praetor, Pretoria News, 1.8.1975.
- Duisende 'pleit' by Vorster — Beeld, 2.8.1975.
- Stem uit die suide — F. H. Badenhorst, Strand, Beeld (Menings van ons lesers), 2.8.1975.
- Geboue op Plein g'n erfstukke — J. H. Nel, Drakensberg-woonstelle 100, Skinnerstraat 80, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 2.8.1975.
- Tears in my eyes over Pretoria — Madeleine van Biljon, Star, 2.8.1975.
- Hou vas — Rykie van Reenen, Rapport, 3.8.1975.
- Kerkplein 'toevallig' kultuur-histories — Rapport, 3.8.1975.
- Die volkstem: reg, en verkeerd — Jaap Steyn, Rapport, 3.8.1975.
- Fight your own battles — Jan Nettle, Rand Daily Mail, 2.8.1975.
- Kerkplein: Daar is tóg 'n uitweg — Hannes Meiring, Rapport, 3.8.1975.
- That 'demo' — Hogarth, Sunday Times, 3.8.1975.
- Sloping nie nodig om Plein lewe te gee — Mev. E. M. Moolman, Wellingtonweg 2, Irene, Oggendblad, 4.8.1975.
- Hede en verlede onafskeidbaar — Leopold Scholtz, Orchards, Johannesburg, Beeld (Menings van ons lesers), 4.8.1975.
- Skop teen prikkels — F. J. du Toit, Koos de la Reystraat 291, Pretoria-Noord, Beeld (Menings van ons lesers), 5.8.1975.
- Lyste na Vorster — Beeld, 5.8.1975.
- Vroue oor Plein na Premier — Oggendblad, 5.8.1975.
- Dokument toon aan Kerkplein se lot was in 1971 al verseël: Verwoerd het sloping goedgekeur — Hoofstad, 5.8.1975.
- Torings moet vermy word op Kerkplein — C. Theo Vorster, Ristlaan 1273, Queenswood, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 5.8.1975.
- Al kies-kies by Oom Paul verby — Hoes Daai, 21ste Laan 722, Rietfontein, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 5.8.1975.
- Ou geboue is vuil en verval — Mev. A. M. Beneke, Trouwstraat 267, Capital Park, Pretoria, Hoofstad (Ons lesers skryf), 5.8.1975.
- Die Kerkplein-saga: Pleitskrif vandag na die Premier — Hoofstad, 5.8.1975.
- Kerkplein — Redaksioneel, Hoofstad, 5.8.1975.
- Kerkplein: Pleitskrif oorhandig — Die Vaderland, 5.8.1975.
- PM to get Square petition — Colleen Hendriks, Pretoria News, 5.8.1975.
- Bring Oom Paul se plein na die Eersterivier (Gedig) — J. C. van der Merwe, Porterville, Beeld, 6.8.1975.
- Vroue by Vorster oor Plein — Beeld, 6.8.1975.
- Pleitskrif aan die Eerste Minister oorhandig — Hoofstad, 8.8.1975.

Dan breek ons harte ook — W. du Plessis, Vanderbijlpark, Die Vaderland (Briewe van ons lesers), 6.8.1975.

Sidelight on the Square — R. J. van Buuren, Randburg, Pretoria News (Readers' Letters), 6.8.1975.

It's not just a fight to save Church Square's west facade — J. Visser, Arcadia, Pretoria News (Readers' Letters), 6.8.1975.

The day 6 000 women marched silently in a line six deep to the Union Buildings . . . and it didn't have anything whatever to do with the Square unites women — Pretoria News, 6.8.1975.

ster keeps silent over Square — Pretoria News, 6.8.1975.

Square unites women — Pretoria News, 6.8.1975.

Pleitskrif gerig aan die Eerste Minister van die Republiek van Suid-Afrika, Sy Edele B. J. Vorster, Uniegebou, Pretoria deur die Burgerkomitee vir die Bewaring en Restourasie van Kerkplein, 5 Augustus 1975.

'n Nuwe waardering van die historiese en kunshistoriese betekenis van die drie belangrikste geboue van die wesfasade van die Pretoriase Kerkplein na aanleiding van nuwe feite en gesigspunte wat in die afgelope tyd deur navorsing aan die lig gekom het en bygevolg vantevore nie voldoende beklemtoon is nie (Bylae tot Pleitskrif aan die Eerste Minister) — Dr. H. M. Rex.

Opmerking en Naskrif — Die Redakteur

Gedruk en gebind deur N.H.W.-Pers Pretoria

'N DRAMATIESE HOOGTEPUNT IN 'N KWARTEEU-LANGE STRYD OM DIE BEWARING VAN ONS KULTURELE ERFENIS

Teen die einde van Julie 1975 het die burgers van die Republiek van Suid-Afrika kennis geneem van die reuse byeenkoms op die historiese en tradisionele Pretoriase Kerkplein. Dit was 'n unieke gebeurtenis in ons kulturele geskiedenis toe daar vanaf omstreeks 10 vm. tot 2 nm. 'n inligtingsvergadering gehou is in die onmiddellike omgewing van die bedreigde historiese geboue en duisende mense rondom die standbeeld van president Paul Kruger na besielende toesprake, pleidooie en boodskappe geluister, die pleitskrifte vir die bewaring van die historiese geboue aan die westekant van Kerkplein onderteken en verder net deel gehad het aan 'n gebeurtenis wat nie dikwels in 'n menseleef tyd voorkom nie. Die burgery van Pretoria het in elk geval so 'n gebeurtenis, waartydens daar deur duisende mense geesdriftige steun verleen is aan die hartstogtelike pleitredes vir die bewaring van die historiese en argitektoniese belangrike en waardevolle Pretoriase geboue, nog nooit vantevore belewe of aanskou nie.

Die Burgerkomitee van Pretoria, onder die bekwame voorsitterskap van mnr. Piet Muller, moet geloof word vir die prysenswaardige inisiatief wat hulle geneem het om die gevoelens van die burgers van Pretoria en van tienduizende volksgenote van dwarsoor die Republiek op 'n skou-spelagtige wyse onder die aandag van die owerhede en hul anonieme amptenare en adviseurs te bring.

Die pers het 'n hoogs gewaardeerde en puik diens aan die volk gelewer met hul beriggewing en populêr-wetenskaplike artikels oor die historiese geboue rondom Kerkplein. Op 'n spontane en eendragtige wyse het die Afrikaanse en Engelse koerante die stryd van die Pretoriase Burgerkomitee ook hul stryd gemaak en wel met 'n sukses en trefkrag wat nie deur die owerheid of wie ook al misgekyk en verontagsaam kan word nie! Die kultuurbewuste en tradisiegebonde leserspubliek het daarom die hoogste waardering vir die steun wat die pers by wyse van nuusberigte, foto's, tekeninge, spotprente en redaksionele kommentaar aan die aktiwiteite van die Burgerkomitee verleen het.

Wanneer hierdie nommer van **Pretoriana** onder oë geneem word, sal dit spoedig duidelik word dat dit uitsluitlik bestaan uit materiaal wat aan die verskillende dagblaie en sondagkoerante ontleen is en — indien die ruimte ons toelaat — afgesluit word met die pleitskrif wat op 5 Augustus 1975 aan die Privaatsekretaris van die Eerste Minister deur 'n aantal vooraanstaande en verteenwoordigende vroue van Afrikaanse, Engelse en Joodse afkoms oorhandig is. Hierdeur sal die lesers van **Pretoriana** feitlik 'n geheelbeeld kry van die artikels wat vanaf April tot Augustus in die verskillende Transvaalse koerante in verband met die stryd om die behoud en restaurasie van die wesfasade van die Pretoriase Kerkplein verskyn en 'n belangrike rol gespeel het in die aktivering van die leserspubliek om die Burgerkomitee van Pretoria daadwerklik te steun in sy stryd om die owerheid te laat afsien van sy voorneme om ons kulturele erfenis met stootskrapers te vernietig. Die „Pretoriase Burgerkomitee vir die Bewaring en Restaurasie van Kerkplein“ en die pers verdien dus ons innige dank vir hul gewaardeerde optrede in die loop van die derde kwartaal van 1975. Die Genootskap Oud-Pretoria het soveel waardering vir die optrede van die Burgerkomitee en die rol van die pers, dat die Bestuur, op voorstel van die Redakteur, besluit het om soveel moontlik van die resente koerantmateriaal wat oor die stryd om

die behoud van die historiese geboue aan die westekant van Kerkplein handel, in een tywige nommer van **Pretoriana** op rekord te plaas.

Ofskoon diegene wat hulle in die afgelope tyd daadwerklik beywer het vir die bewaring van die historiese Kerkplein-geboue, waardering het vir die pragtige bydrae wat die Pretoriase Burgerkomitee en die pers in hierdie verband gelewer het, mag ons egter nie vergeet of uit die oog verloor nie dat die twee organisasies wat die akker voorberei en die saad gesaai het waarvan ons op 26 Julie 1975 die ryke oes ingesamel het, die Genootskap Oud-Pretoria en die Stigting Simon van der Stel was, eersgenoemde plaaslike vanaf 1948 en laasgenoemde gedurende die afgelope aantal jare landswyd en met nasionale steun.

Die siel van en dryfkrag agter albei hierdie kulturele organisasies sedert hul stigting was sonder enige twyfel dr. Willem Punt, ofskoon hy na die totstandkoming van die Stigting Simon van der Stel al sy tyd en kragte aan dié landswye en internasionaal-bekende organisasie gewy het.

Dr. Punt is jare lank op 'n troue en onvermoeide wyse bygestaan deur dr. Jan Ploeger, aanvanklik as penningmeester/argivaris en eerste redakteur van **Pretoriana** en daarna as redakteur van die **Bulletin** van die Stigting Simon van der Stel, wat hy jare lank op bekwame wyse geredigeer het. Vir albei, sowel dr. Punt as dr. Ploeger, moet die werksaamhede in verband met **Pretoriana** en die Genootskap Oud-Pretoria, myns insiens, gesien word as 'n voorloper en oefenskool vir die latere bedrywighede met betrekking tot die Stigting Simon van der Stel en sy mondstuk, die **Bulletin**.

Afgesien van dr. Ploeger, is dr. Punt in die loop van die jare op 'n konsensieuse wyse ondersteun en bygestaan deur 'n aantal besielde medestryders in die besture van bg. organisasies en wapendraers op die agtergrond. Na sy uitrede as voorsitter van die Genootskap Oud-Pretoria in 1959 is sy gewaardeerde grondleggende en baanbrekerswerk ten opsigte van die Genootskap Oud-Pretoria as voorsitter op voortrefflike wyse voortgesit deur dr. G. von W. Eybers, wyle dr. T. S. van Rooyen, dr. N. A. Coetzee, wyle mnr. N. L. P. (Tjaart) van der Walt en mnr. W. S. Robertson, terwyl prof. dr. P. C. Coetzee, na 'n bykans tien jaar-lange dienstyl as bestuurslid, in die tweede helfte van 1975 aangewys is as opvolger van mnr. Robertson, wat hom na sy afrede as koerantman, in Kaapstad gaan vestig het. Wanneer die name van Pretorianers wat vanaf 1948 op die bestuur gedien en sodoende hul tyd en kragte aan die bevordering van die doelstellings van die Genootskap gewy het, nagegaan word, is dit opmerklik watter vooraanstaande stadsburgers in die loop van die jare na vore gekom het om die kulturele aktiwiteite van die Genootskap Oud-Pretoria aktief te steun.

Die afgelope kwarteeu was dr. Willem Punt 'n onderwysman en kultuurleier van nasionale formaat en 'n Afrikaner wie se uitmuntende leiershoedanighede en verdienstes nie net gewaardeer en benut is deur sy volksgenote nie, maar wie se naam as kenner van ons volksverlede, skrywer en kultuurleier ook ver buite die grense van ons vaderland uitgekring en bekend geword het. Die erkenning van sy werk op kulturele gebied en die toekennings wat dr. Punt van oorsese instansies ontvang het, getuig hiervan. Toe dr. Punt op 26 April 1975 75 jaar oud geword het, is daar by geleentheid van 'n luisterryke funksie in die Constantiaklub welverdiende hulde gebring aan een van Suid-Afrika se groot seuns op kulturele en onderwysgebied.

Die huidige redakteur van **Pretoriana** beskou dr. Punt as een van sy gewaardeerde geestelike vaders en daarom verskaf dit hom besondere

vreugde dat hy op hierdie tydstip in die geleentheid verkeer om hierdie nommer van **Pretoriana**, met sy unieke inhoud, in dankbaarheid op te dra aan dr. Willem Punt, 'n hooggeagte, geliefde en by sommige — veral diegene met 'n „bulldozing history“-mentaliteit — ook 'n gevreesde kultuurleier en kulturele kampvegter.

Mag. dr. Punt nog baie jare van goeie gesondheid geniet, sy verstands- en geesteskragte onverminderd behou en hom steeds verbly in die agting en liefde van 'n gemeenskap wat hy oor 'n tydperk van drie dekades deur middel van die Genootskap Oud-Pretoria, die Stigting Simon van der Stel en ander volksorganisasies kultureel en geestelik gelei, opgevoed en help vorm het.

Mag dr. Punt ook binnekort die vreugde ervaar dat Sy Edele, die Eerste Minister, na aanleiding van die versoë van die Burgerkomitee en die feitlik eenparige pleitredes van koerantredakteurs, tot 'n nuwe insig gekom en besluit het om opdrag te gee dat die historiese en argitektoniese belangrike en waardevolle geboue aan die westekant van Kerkplein nie deur die stootskrapers van die Provinsiale Administrasie en die Departemente van Poswese en Openbare Werke verwoes word nie maar vir ons nageslag as 'n erfenis behoue en bewaar moet bly. Daardie blye dag wanneer die aankondiging vanuit die kantoor van die Eerste Minister bekend gaan word dat die huidige Regering in die stem van die volk die Stem van God verneem het en, soos president Kruger van ouds, aan die volkstem gehoor gaan gee, sal 'n dag van uitbundige vreugde wees, nie net vir dr. Willem Punt en sy getroue medestryders in die Genootskap Oud-Pretoria en die Stigting Simon van der Stel oor 'n tydperk van 'n kwarteeu en vir mnr. Piet Muller en die lede van die Pretoriase Burgerkomitee nie, maar bowenal ook vir die tienduizende en nogmaals tienduizende kultuurbewuste en volksverankerde Suid-Afrikaners dwarsoor die Republiek van Suid-Afrika.

27.11.1975.

DR. H. M. REX

Dr. Willem Punt:

OP 75 NOG 'N YWERIGE KULTURELE KAMPVEGTER

deur WILLEM-JAN PRINSLOO, Hoofstad, 29.4.1975

PRAAT van historiese erfenisse en dadelik kom die naam Willem Punt by jou op. Dink aan Boekenhoutfontein, die pragtige ou opstal van president Kruger, en dis weer so! Tussen al die duisende koerantberigte wat oor die een of ander bewaringspoging van 'n gebou of terrein handel, staan sy naam en poging prominent.

Willem Henry Jacobus Punt is op 26 April 1900 in Germiston gebore. As enigste seun het daar al vroeg in sy lewe 'n liefde ontstaan vir die geskiedenis en aardrykskunde. 'n Mens kan amper sê dié liefde was daar met geboorte want selde kom 'n mens iemand teë vir wie sy landsgeskiedenis soveel saak maak.

As kind onthou hy nog goed hoe interessant sy onderwyser die geskiedenis oorvertel het. Daar was daardie dae maar min boeke en om soveel moontlik in te neem moes die ore gespits word.

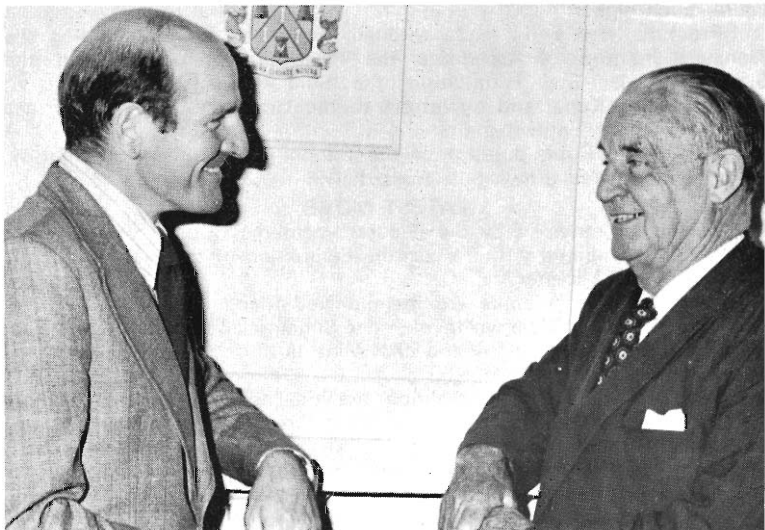
Daar was byvoorbeeld nie boeke oor die Groot Trek nie maar oor Jan van Riebeeck is heelwat gepubliseer — daarom dan ook sy groot liefde vir die Volksplanter!

Pretoria lê baie na aan die hart van hierdie kulturele kampvegter. Dis in hierdie stad dat hy werklik uiting begin gee het aan die bewarings-

gedagte Met reeds 75 somers agter die rug, (hy het verlede Saterdag verjaar) straal daar die begeerte om nóg meer vir sy volk te doen.

Hy praat opgewonde van sy kinderdae en waar die kind van vandag staan. Die jeug is vir hom pragtig en daar skort niks met die huidige opkomende geslag nie, sê hy.

Maar, waarsku dr. Punt, die Staat se eerste plig is om saam met opvoeding, sorg te dra dat daar iets sigbaars en tasbaar vir die jeug moet wees, wat as anker sal dien vir die toekoms. Dit sal deel moet vorm van Volksgeskiedenis.

Mnr. Willem-Jan Prinsloo, van HOOFTAD besig om 'n onderhoud met dr. Willem Punt te voer, 28.4.1975. Foto: Hoofstad

„Maar hoe kan die kind 'n liefde vir iets ontwikkel wat daar nie is nie? Hier bedoel ek nie die geestelike nie maar dit wat volkseie is soos ons kulturele erfenisse wat gister nog vaste fundamente gehad het.

„Ek 'bepleit nog steeds vir die behoud en die uitbouing van geskiedenis en aardrykskunde op skool. Hierdie twee vakke loop hand-aan-hand,“ sê dr. Punt.

En nou dat hy inderwaarheid by die afdraand van lewenskragte gekom het, probeer dr. Punt nog steeds veld wen. Hy gesels ywerig wat daar nog gedoen moet word.

Daar is só baie. Maar, dit bly by hom 'n uitgemaakte saak: „Ons moet die jong mense die geleentheid gee om die sleutel van die verlede vir die toekoms te behou, sover dit kultuurerfenisse betref.“

Dr. Punt het die graad BA en later MA aan die Universiteit van Pretoria behaal en sy doktorsale proefskrif in die geskiedenis met sukses aan die Universiteit van Stellenbosch voorgelê.

Sy seun, Willem, het nou die leisels by sy bekwame vader oorgeneem en te oordeel aan die toegewydheid wat hierdie jong Punt aan die dag lê, is dit geensins te betwyfel nie dat die Stiging vir nog baie jare vorentoe sterk in die bewaringsveld van ons erfenisse gaan staan . . .

CALL TO SAVE CHURCH SQUARE GAINS MOMENTUM

by DAAN DE BEER, Pretoria News, 30.4.1975

SIX sturdy and dignified buildings on Church Square, some dating from President Kruger's republic, are awaiting the outcome of a war of words and petitions between a demolition minded Government and thousands of heritage minded citizens backed by cultural organisations.

The number of people who have protested against the proposed demolitions is estimated at 150 000, but Pretoria cultural leaders put the figure much higher.

Protests have been made through 15 organisations, including the Transvaal Institute of Architects, the Transvaal Arts Association, the Simon van der Stel Foundation, the Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, and by letters to the Government and the Press from hundreds of individuals.

Dr. Willem Punt, director of the Simon van der Stel Foundation, says the protest is growing "almost daily".

LATEST MOVE

The latest move is by die Federal Women's Council which wants to discuss the square's future and the demolition of the western facade with the Prime Minister.

The buildings at stake are the old Netherlands Bank Building, the Law Chambers, the Reserve Investment Building (Cafe Riché), the Post Office and the National Bank and ZAR Mint, both occupied by post office departments.

Also scheduled for demolition are the adjacent Capitol Theatre (now closed with all its art works and fixtures sold by public auction) and the old Poynton's Building.

Demolition is scheduled for 1978. The buildings will make way for tower blocks housing a new post office and provincial offices.

A series of articles on each of the six historical buildings earmarked for demolition starts in the Pretoria News tomorrow.

Church Square's doomed buildings:

BANKING WILL NEVER BE THE SAME

by DAAN DE BEER, Pretoria News, 1.5.1975

NOBODY in his right mind today will start a banking business in a new building in which the first floor is rented to a firm which advertises that it manufactures explosives.

Yet this is exactly what happened in 1897 when the Nederlandsche Bank en Crediet Vereeniging voor Zuid Afrika opened its new offices on Church Square.

The firm was in partnership with the Zuid Afrikaansche Fabrieken voor Ontploffbare Stoffen (South African Explosives Factory), which occupied the first floor.

Although it was not the factory of explosives itself but the offices of the concern, it would probably send cold shivers down the spine of any security officer in modern times.

The Netherlands Bank started operating in Pretoria in 1888 with an authorised working capital of R400 000.

Shares were sold to the public at R200 each and the capital of the firm soon reached R160 000.

The firm also traded under the name of the Pretoria Hypotheek Maatschappij in Church Street East with Mr. M. Hogerzeil as manager. About 1889 the well known town architect of Pretoria, Mr. Willem de Zwaan, was commissioned to design the new branch of the Netherlands Bank.

De Zwaan was also the architect for the Land Bank in Paul Kruger Street, his own house on the corner of Walker and Celliers Streets, the Gundelfinger Building in Church Street, the Cafe Riché and the pedestal of Paul Kruger's statue.

The old building of the Netherlands Bank on Church Square was bought by the Provincial Council and with all the other buildings on the western facade is due for demolition in 1978.

The building is presently leased to the South African Association of Arts which holds exhibitions in its rooms which has beautiful wrought iron gates leading to halls with a decorative staircase and brass handrail.

Leading from the bank building is a door (presumably installed in recent years) to the Law Chambers.

Very little is known about the history of the Law Chambers which today are empty except for fire extinguishers, heavy steel doors which lead to strongrooms and the marks of rain water which seeped through the roof onto floors and staircase landings.

The building was owned by the African Board of Executors and Trust Company Limited which started business in 1894 with a subscribed capital of R100 000, although the company was founded in 1891.

Directors were Hugh Crawford, T. N. de Villiers, Johan Rissik, P. J. Kotze, R. K. Loveday, Carl Ueckermann, J. C. Minnaar and H. Cloete.

According to archivist Dr. Hermann Rex, the company raised loans, fire and life insurance and were an agency and commission business.

This building is also due for demolition. The tower blocks originally envisaged for the new west facade will, however, not be built.

Church Square's doomed buildings:

PO HAS ITS OWN NUDES

by DAAN DE BEER, Pretoria News, 2.5.1975

THE Post Office on Church Square, which has halls lined with red stone brought by ox wagon from Warm Baths in the Northern Transvaal, has two nudes which are partially hidden from public view, like the Pritchard statues at Civitas Building in Proes Street.

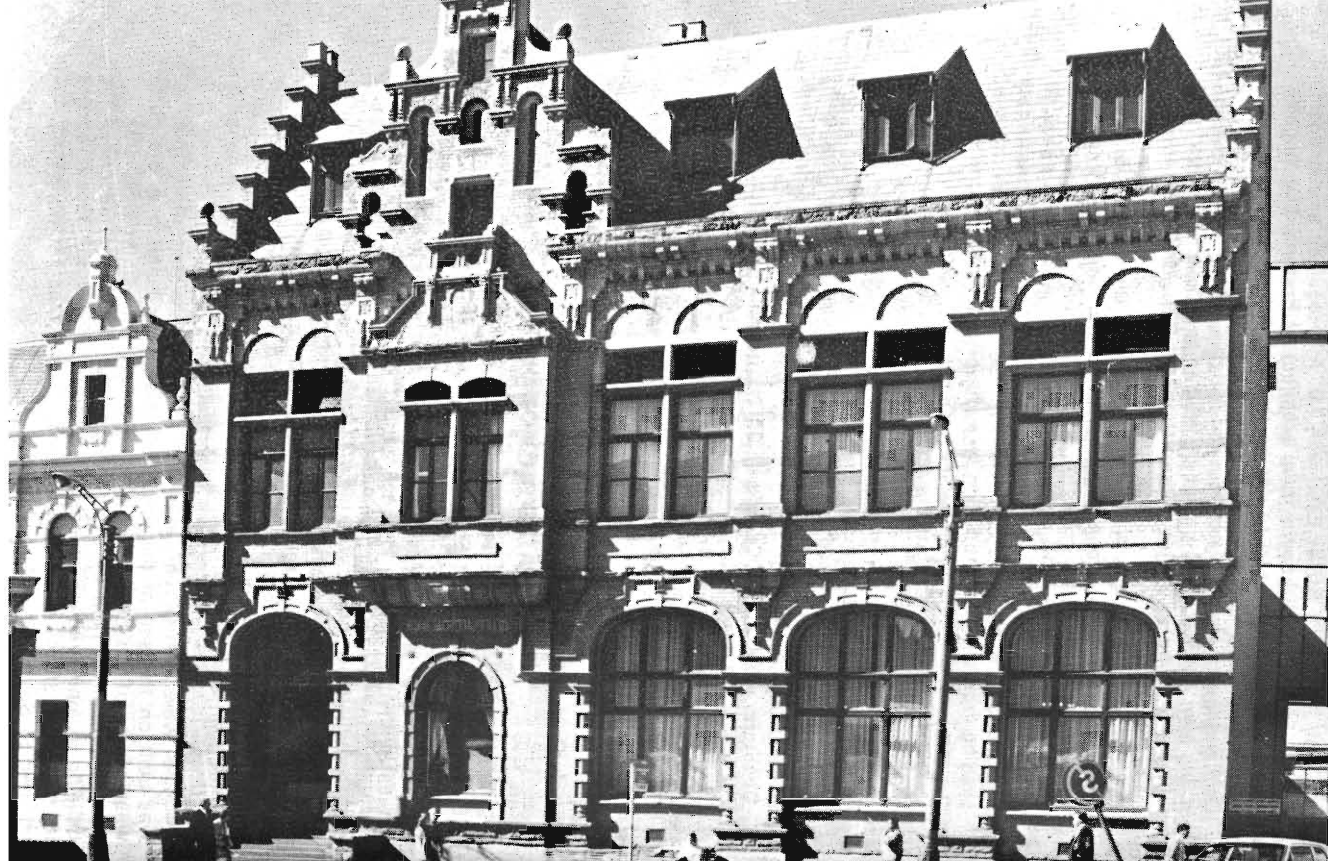
Historians are uncertain who the artist was, but the nudes, with a clock as a central point, are above the main entrance to the building which was completed in 1910 at a cost of R260 000 (£130 000).

They are not easily seen as people entering the building have to climb two steps before coming to the main floor. Watching people entering the building, it is clear that only a few notice the nudes, a reclining man and woman.

FREE

The "New Post Office", as it was known at the time of completion, was built on the site of the original single-storey building at the north west corner of the junction of Church Street with Church Square.

Early records, held by Dr. Hermann Rex, of Pretoria, describes the building as one with an extensive frontage, with stone faced facades in the style of the later Renaissance, "somewhat freely tested and adapted to South African conditions".

Die ou Nederlandse Bankgebou en 'n gewel van die Law Chambers gebou.

Foto: Oggendblad

It has four floors. When occupied for the first time, the ground floor was given to "Pretoria Postal Work". Administrative and technical staff were on the second floor with the offices of the Postmaster General.

TELEGRAPH

The telegraph department and central telephone exchange were on the third floor which also provided "refectory and recreative accommodation for officials detained in the building for long spells of work".

The building is to make way for a new building in which most of the main departments, except communications departments will be housed.

Church Square's doomed buildings:

CAFE RICHE FIRST TO GO?

by DAAN DE BEER, Pretoria News, 5.5.1975

WHEN demolishers start knocking down the western facade of Church Square in 1973, the old Cafe Riché — one of the most colourful of the doomed buildings — will probably be the first to go.

The exact date on which construction started on the building is not known, but Pretoria's well known historian and archivist, Dr. Herman Rex, puts the time of completion of the building at "some time before 1910".

Dr. Rex also believes he has discovered certain references which could clear up the mystery about the owl which stands mounted on a concrete relief art work on the corner in front of the building.

Cafe Riché is not the true name of the building. It was completed as the Reserve Investment Building and because of its situation, the building was an important commercial centre at the time.

In the years after Union was formed, the building was a beehive of activity and businessmen who frequented the place were seen to be regular clients of the shops on the ground floor, including the Cabin Tea Room and the Cafe Riché Lounge Bar.

Dr. Willem Punt, former director of the Simon van der Stel Foundation, said that some of the rooms on the top floor were later made into sleeping apartments. He said he had rented a room in the building for some time.

Two spinsters, Misses Clarke and Doyle, had the Cabin Tea Room on the ground floor. Entrance to the tea room was through a door on the eastern side of the building.

Steps led down to the basement where patrons could sit at tables and gaze at the feet of passersby which could be seen through lead reinforced glass portions of the pavement.

Also on the ground floor was Mr. R. W. Harcourt's Cafe Riché Lounge Bar which he advertised as "the most luxurious lounge bar in town with only the best brands of foreign and colonial liquors".

The lounge bar was, in fact, one of the most popular and well known places in Pretoria and its name was attached to the entire building. The building's original name was later forgotten.

There was also the Africander News Agency, owned by H. Lionel Willis whose address was given as 172 Church Street.

Willis was known to have been a regular client of the lounge bar and the tea room where full meals could be bought for 1s 3d.

Die Law Chambers-gebou met die Ou Nederlandse Bankgebou aan sy suide- en Cafe Riché-gebou aan sy noordekant
Foto: The Pretoria News

The corner bar, which was moved several years ago, was the only one in the centre of town which had "bat" or swing doors (as seen in Western films), and which opened on to the street.

Dr. Rex said the Africander News Agency and The Pretoria News Printing Company (in Vermeulen Street), were two of 16 firms in town which were advertised as "printers and publishers".

The architect of the building was Francois Soff who was born in Amsterdam in 1867 and came to Pretoria in the early nineties to work for W. J. de Zwaan.

Soff died in Ward Six of the Pretoria General Hospital (now the H. F. Verwoerd Hospital) in Januarie 1936 at the age of 63.

Hospital records show that Soff died a bachelor and his address was given as the Pretoria Club. Soff and De Zwaan were architects of a new wing of the club.

Before his death Soff lived with a friend in the district of Belfast.

EXECUTOR

Dr. Rex has a note written by the executor of Soff's estate which says "Now the deceased (architect) was well known as an old resident of Pretoria, a gentleman of standing; who, although he kept an office, had been without any work for a long time. He had at last given up his 'practice' and . . . retired to a farm as the guest of an old friend . . . to whom he had bequeathed all his movables left on the said farm . . ."

Among them were 150 books, a painting of the Bloemfontein "Vrouwen Monument" and "one owl in plaster".

Soff, architect of the Cafe Riché, was also architect of the Vrouemonument at Bloemfontein. The sculptor of the monument was Anton van Wouw who at the time of the designing of the Reserve Investment Building was a friend of Soff.

Dr. Rex believes that the owl and relief work on the Cafe Riché was the work of Anton van Wouw.

"Why would Soff, who was an architect and not a sculptor, have attached so much value to a plaster cast of an owl?" asks Dr. Rex.

"For decades Soff held on to the cast. He was a friend of Anton van Wouw, a sculptor, and the owl which stands on the corner of the Cafe Riché today is undoubtedly the work of a sculptor and artist.

"The fact that the architect of the Vrouemonument is also the architect of the Cafe Riché makes it so much more a better reason why the building should be preserved," said Dr. Rex.

Church Square's doomed buildings:

PRIVATE CITIZEN USED MINT

by DAAN DE BEER, Pretoria News, 6.5.1975

WEARING his pale blue sash and black top hat, President Paul Kruger arrived at Church Square punctually at 3 p.m. on July 6 1892, to lay the foundation stone of the "Nationale Bank & Mint" buildings.

The buildings are among those on the western side of the Square which are to be demolished for new Government offices.

Official minutes taken at the stone-laying states the Square was a scene of bustling activity hours before the ceremony. A long garland of flags waved in the breeze.

There were several hundred people with important guests and dignitaries placed on a platform under a high staff from which hung a very large Vierkleur.

Die Cafe Riché-gebou (Reserve Investment Building). Gedeeltes van die Capitolteater en die Ou Poyton-gebou op die agtergrond
Foto: The Pretoria News

Among those on the platform were State Secretary, Dr. W. J. Leyds, the chairman of the board of directors of the bank. Mr. T. W. Beckett, and the general manager of the bank, Mr. H. Militz.

According to historian Dr. Hermann Rex, the bank was founded in 1891 and incorporated by a special decree of the Volksraad as bankers to the Government.

Authorised capital of the bank was put at £4 002 000 (R8-million) but the first issue was for £1 002 000 (R2-million). After the first board meeting Dr. Wilhelm Knappe was named joint general manager with Mr. Militz.

The Volksraad had already passed certain concessions in 1890 for the establishment of a bank and State Mint. Among the concessions were that the Government would, after a specified time, take over the operations of the Mint.

The Mint building consisted of assaying offices, and rolling and punching works which extended to the back of the facades next to the bank building. No changes have been made to the facades of the buildings since they were built.

The Mint is probably the only in the world which was used to make coins for a private individual.

In 1898 the ZAR Mint was handed over to Sammy Marks for one day's use to strike the smallest coin in the country's currency — the 3d bit, or ticky — in gold.

President Kruger allowed Marks to have the coins struck as a token of appreciation of his having given £10 000 for a statue of the President to be erected in Pretoria.

Marks had 215 of these coins minted which he gave to friends.

One of the three original minting presses brought from Berlin to the mint by Friederich Munscheid, the state appointed Mint Master, is still in working order and stands in the present Mint in Visagie Street.

The Nationale Mint became the National Bank of South Africa in 1903-4 and was later amalgamated with the Barclays Bank which is now on the eastern side of the Square.

NIKS KAN KERKPLEIN MEER RED NIE

OGGENDBLAD, 13.6.1975

PROVINSIALE RAAD. — 'n Besluit oor die westelike fasade van Kerkplein is finaal geneem, het die Administrateur, mnr. Sybrand van Niekerk, gister gesê.

Dit is onbillik om te agiteer dat die bestaande geboue behou word.

Verdere vertoë is na sy mening 'n groot verleentheid na al die kante toe.

Dit kan nie anders as 'n refleksie op goeie trou wees nie — niks nuuts kan oorweeg word nie.

As die beplande nuwe geboue voltooi is, sal dit nog 'n baie gewilder skepping wees as die bestaande westekant van Kerkplein.

„Omdat ons tot beter in staat is, het ons 'n plig om dit te doen“, sê mnr. Van Niekerk.

Hy sê 'n mens het agting en respek vir die weerstand teen die beplande verandering, omdat dit emosioneel so diep wortel.

Die Hoofposkantoor

Foto: Poskantpormuseum, Pretoria

MISTASTING

Maar die gedagte dat dit 'n vernuwing is, is na sy mening 'n mistasting.

„Dit is 'n skepping van iets wat daar moet wees en wat voorheen nog nie bestaan het nie omdat die geleentheid om dit georden aan te pak, nog nooit daar was nie”, het hy gesê.

Toe die Eerste Minister ingestem het om die projek weer in oënskou te neem nadat finaliteit in die sestigerjare al bereik is, moes hy gedink het dié mense wat die ou geboue wil behou, het sterk argumente aan hulle kant.

Hy het na alles geluister en aangekondig dat hy persoonlik verantwoordelikheid aanvaar vir die besluit om weg te doen met die ou geboue, het mnr. Van Niekerk gesê.

KERKPLEIN WEER TWISPUNT

HOOFSTAD, 14.6.1975

PRETORIA. — Die geveg om die behoud van die ou geboue wes van Kerkplein het skielik nuwe lewe gekry met die administrateur, mnr. Sybrand van Niekerk, se toespraak in die Provinsiale Raad gister.

Mnr. Van Niekerk het dit onomwonde gestel dat dié geboue nou beslis gesloop gaan word. „Dit is onbillik om te agiteer dat die bestaande geboue behou word,” het hy gesê.

Die instansies wat in die verlede vir die behoud van dié geboue geveg het, is nie van plan om só maklik tou op te gooi nie. „Dit is nie onbillik nie,” was die reaksie van mnr. Willem Punt, die direkteur van die Stigting Simon van der Stel. „Dit is ons rég om te eis dat dié geboue behou word.”

Mnr. Van Niekerk het gesê verdere verdoë is net 'n verleentheid na alle kante toe. Maar mnr. Punt sê dis „net vir die owerheid” 'n verleentheid.

Prof. P. C. Coetzee, die ondervoorsitter van die Genootskap Oud-Pretoria, neem glad nie verlief met die administrateur se toespraak nie. „Solank dié geboue nog staan, sal ons nie hoop verloor nie.”

Net soos sy seun, het dr. Willem Punt — 'n bekende in historiese kringe — sterk standpunt ingeneem vir die bewaring van die geboue.

„Dit is jammer dat dié waardevolle erfenis van ons volk ontnem word,” het dr. Punt gister gesê. „Selfs in dié laat stadium is daar nog tyd om te besin.”

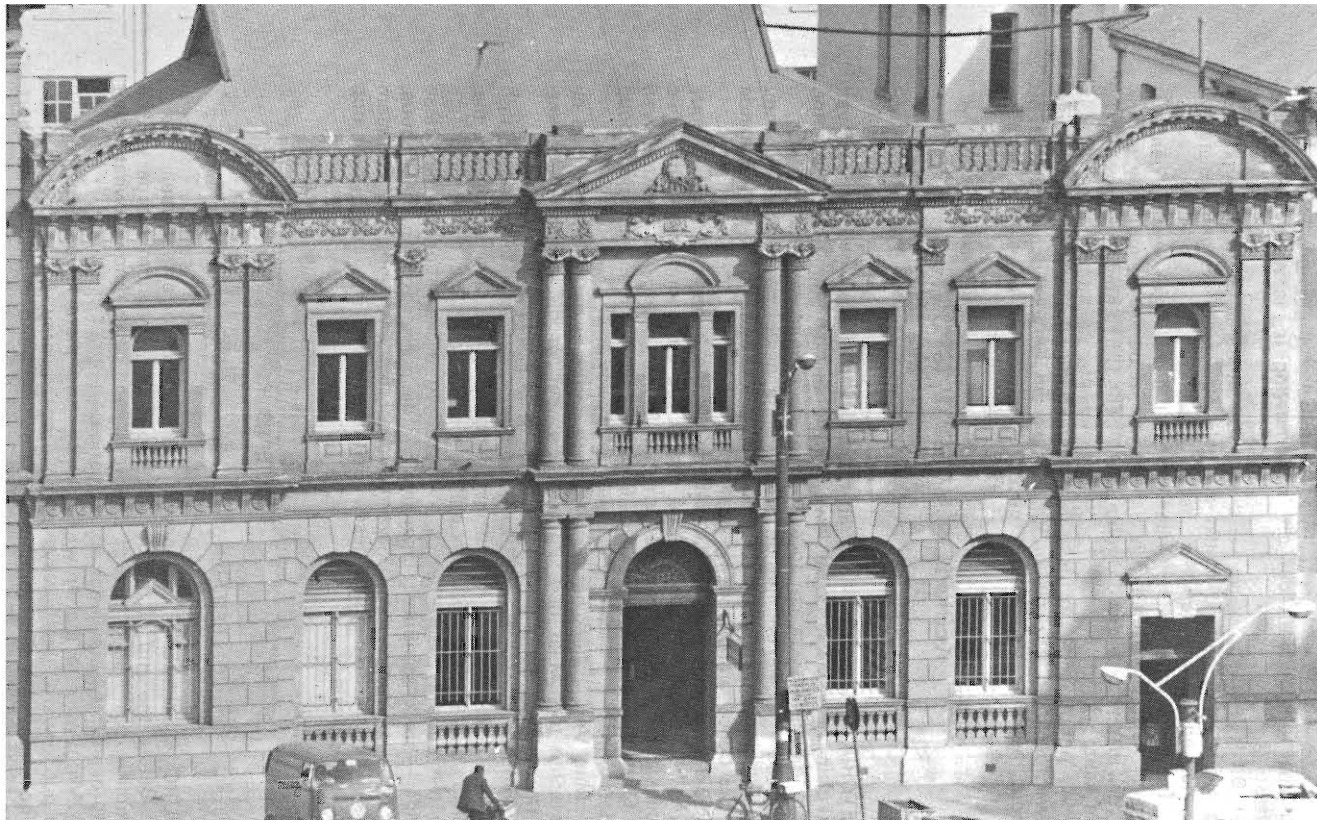
THE END

by COLLEEN HENDRIKS, Pretoria News, 7.7.1975

CHURCH SQUARE, as we know it, is living on borrowed time.

Before the end of the decade, the historic western facade will be demolished in the name of progress, and who knows what other “improvements” are under consideration.

Mind you, no matter what plans — and there have been many — are put forward, they always provoke controversy. It has been a place of government, trade, auction sales, nagmaal and cricket in its short, eventful history.

Die Nasionale Bank - en Muntgebou. Die hoë dak van die masjienkamer van die eertydse Staatsmunt kan aan die agterkant van die Nasionale Bank - en Muntgebou gesien word. Die hoër gebou aan die regterkant is die agterste gedeelte van die Anneksgebou van die Nasionale Bank - en Muntgebou (tans Poskantoor museum). Foto: The Pretoria News

Arguments about development of the square are nothing new. A visit to the archives has revealed that they were quarrelling about it way back in 1910.

Since then, there have been disputes over the type of trees to be planted, Blacks lounging on the grass during lunch break, pigeons doing their thing on Oom Paul's hat, and an attempt to buy it for a 60-storey building similar to the Empire State building in New York.

Right now, the main concern is the proposed demolition of the square's historic western facade. Buildings at stake are the old Netherlands Bank, the Law Chambers, Reserve Investment Building (Cafe Riché), the Post Office, National Bank and the ZAR Mint.

Also scheduled to go are the adjacent Capitol Theatre (now closed, with all its art works and fixtures sold by public auction) and the old Poynton's building.

Demolition is scheduled for 1978, to make way for a new post office and provincial offices.

Originally the idea was to flatten the entire western facade, erecting two tower blocks in its place. They were to have been the highest in the city.

Several years after the scheme had been approved in principle, a committee was appointed to investigate the square's future. It was empowered to recommend whether the two 130 m tower blocks already partly planned at a cost of R1.3-million — should be built.

HOSTILITY

Its recommendations included keeping the two blocks in modified form, restoring the Netherlands Bank and the old National Bank building, and demolishing all the other old buildings on the western side. They were met with a mixture of enthusiasm and open hostility.

Meanwhile, the Minister of Public Works became master of the square in terms of a Bill piloted through Parliament in 1971.

The following year it was announced that a feasibility study was to be undertaken on the square's future — both above and below the surface

Then, on June 14 last year, came the news: Church Square's historic western facade is doomed.

The Government had announced that the whole western side was to be demolished to make way for a new post office and other buildings (no tower blocks).

However, the Government was prepared to consider reconstruction of the buildings in an appropriate milieu such as the open air museum in Fountains Valley. The idea has since been abandoned due to the tremendous costs involved.

SHOCK

The demolition announcement came as a tremendous shock and great disappointment to Pretoria's cultural organisations.

They made urgent representations to the authorities because this row of buildings constituted a unique architectural entity and was one of the only remaining links with Paul Kruger's Pretoria.

And they have not let up. A war of words between a demolition-minded Government and thousands of heritage-minded citizens, backed by the cultural organisations, continues right up to this day.

Despite much criticism, the Government is standing its ground. The western facade must go.

The only person who can prevent this rape of South Africa's cultural heritage is the Prime Minister Mr. Vorster, himself.

Die sg. Muntgebou, teen die einde van die negentigerjare ontwerp en gebou om as 'n anneksgebou van die „Nasionale Bank- en Muntgebou” gebruik te word. Die hoofingang, aanvanklik in die middel van die gebou, is later toegebou en dien tans as venster van die Poskantoor museum. Toegang tot die gebou (en 'n smeedysterhek tussen die twee geboue) word tans verkry deur 'n deuropening in die muur van die Nasionale Bank- en Muntgebou. Die sierlike smeedysterhek sou 'n aantal jare gelede tot 'n historiese gedenkwaardigheid verklaar word. Die HMK was egter net bereid om 'n brons gedenkplaat by die hek te laat aanbring.

Foto: The Pretoria News

DR. PUNT PLEIT OM BEHOUD VAN OU GEBOUE

HOOFSTAD, 16.6.1975

DIE hele kwessie van historiese bewaring en restourasie in Suid-Afrika behoort in die Volksraad bepleit te word.

'n Departement wat hom die bewaring van die Republiek se kultuur-skatte, ten doel stel behoort oorweeg te word.

Dit is die mening van dr. Willem Punt, Adviseur vir die Stigting Simon van der Stel en voormalige Direkteur van dié bewaringsliggaam in Suid-Afrika.

Dr. Punt wat onlangs teruggekeer het ná 'n uitgebreide reis in Iran en Israel, het gesê dat dié eerste stap in dié rigting van die Regering moet kom. Dit kan selfs op Provinsiale vlak aangepak en aanbeveel word.

BAND

„In Suid-Afrika bestaan daar nog nie 'n noue aanvoeling en band tussen Regering en burger oor die bewaringsaspek nie. Hier is nog geen doelbewuste rigting ingeslaan om die Staat in dié rigting aan te moedig nie.“

„Ons het die Monumentekommissie en die Stigting Simon van der Stel wat reuse werk doen, maar die Regering dra hopeloos te min by,“ het dr. Punt gesê.

Oor die gedagte van 'n Departement vir Monumentesorg, sê dr. Punt dat só 'n liggaam, verteenwoordigend kan wees van al die verskillende instansies wat bewaringsbewus is.

BEVOEG

„Dit kan saamgestel wees uit opgeleide restourasie-argitekte, kultuurhistorici wat hul geskiedenis ken, argeoloë, ingenieurs en restourateurs. Die departement moet toeganklik vir die publiek wees en moet geldelike bydraes uit die Staatskas ontvang vir verdienstelike gevalle.“

„Dié departement sal dan bevoeg wees om ondersoek in te stel na die historiese en argitektoniese waarde van 'n gebou of struktuur.“

In Israel en Iran is dit opmerklik hoe daardie Regerings uit hul pad gaan om uit hul puinhope, argeologiese dokumentasie vir restourasie op te bou. Ons het nog kultuurskatte, waarom moet ons op puinhope wag,“ het hy bygevoeg.

GESTEUN

„Dit is jammer dat Volksraadslede in Suid-Afrika, nog nooit in die Volksraad opgestaan het en 'n pleidooi vir die bewaring van ons erfenisse gelewer het nie. In Suid-Afrika, met sy Westerse erfenis, behoort die gedagte gesteun te word, veral ten opsigte van die Departement vir Monumentesorg.“

Dr. Punt wat allerweë beskou word as een van die grootste kultuur-bewaarders in die wêreld, het sterk standpunt ingeneem teen die voorgenome slooping van die geboue aan die westekant van Kerkplein.

„Daar word deur verantwoordelike mense gesê dat die ou geboue, onekonomiese eenhede is wat nie verhuur kan word nie. Die Ou Nederlandse Bankgebou is glo een van die probleme.“

Die Bank van Afrika - gebou (Kirkness-gebou), in Paleisstraat teenoor die Paleis van Justisie

Foto: The Pretoria News

TAAK

Die stelling is ongegrond, aangesien die Staat nie vir winsbejag werk nie. Sy eerste taak is diens aan die gemeenskap" het dr. Punt gesê.

„Het die Perse hierdie argument gebruik dan was daar geen rede om Persipolis, die ou stad, of ander groot geboue te bewaar nie. Ons in Suid-Afrika en veral verantwoordelike mense in Pretoria moet nie met sulke verskonings kom nie."

„Daar rus 'n dure plig op die skouers van ons inwoners, maar veral op dié van die Regering om mee te doen in die behoud van ons Westerse erfenis. Ons leefwyse word nou ver-Amerikaans," het die bekende bewaarder van ons kulturele erfenis gesê.

FOR ALL WHO CARE FOR CHURCH SQUARE

EDITORIAL, Pretoria News 7.7.1975

THE Pretoria News today gives the people of Pretoria the opportunity, by way of an opinion poll, to say whether they care enough about their city to urge the preservation of Church Square's historic west facade; whether they acquiesce in the Government's plan to bulldoze it in the name of "progress"; or whether they are so indifferent that they don't care either way.

Can the poll serve any purpose now — more than a year after the announcement by the Prime Minister himself that the Government's decision was final, that the whole facade would have to go to make room for Provincial Building extensions and a new Post Office, that it would not be possible to save even the old Netherlands Bank Building and the National Bank building, as originally intended?

We believe that it can, that, in the words of Dr. Willem Punt of the Simon van der Stel Foundation, Pretorians should fight to preserve their cultural heritage until the bulldozers move in.

The Government asserts that the demolition is unavoidable, that the old buildings, unique in South Africa as an architectural entity, must go to make room for the new. But is that really so? Is the Simon van der Stel Foundation's alternative plan, providing for the preservation of the old against a background of new buildings that would not offend, really impracticable? That has yet to be proved in public.

There is one way of putting the matter to the test. The desirability of preservation is not at issue; the crux of the matter is whether preservation is practicable. Let that be decided by a completely independent tribunal, composed, if necessary to ensure its impartiality, of overseas experts of international reputation. Let its word be final.

We may yet get that tribunal if Pretorians speak up with one voice through the poll launched today.

VERGADERING OM KERKPLEIN TE RED BELÊ

OGGENDBLAD, 10.7.1975

PRETORIA. — 'n Nuwe poging om Kerkplein se westelike aansig van vernietiging te red, word oor 'n rapsie meer as twee weke deur 'n aksiekomitee op die plein beoog.

'n Klompie organisasies in Pretoria en uit ander dele van die land hou op Saterdag 26 Julie 'n openbare vergadering op die plein om daar

opnuut vertoë tot die Regering te rig dat die westelike deel van die Plein nie afgebreek moet word nie.

By dié vergadering sal enigeen die geleentheid hê om versoekskrifte te onderteken en hulle stem te verhef teen die beoogde ontwikkeling.

Die groep het vandeeweek amptelik toestemming van Pretoria se stadsraad gekry om die openbare vergadering op die Plein te hou. Die bestuurskomitee het die aansoek goedgekeur — mits daar nie optogte by die geleentheid gehou word nie. Daarvoor sal die toestemming van die hooflanddros eers verkry moet word.

Lede van die aksiekomitee voel dat die kabinetsbesluit om Kerkplein se westelike aansig af te breek en nuwe geboue daar te bou herroep en in heroorweging geneem behoort te word.

KARAKTER

Hulle meen dat dit nie net in die belang van oud-Pretoria sal wees nie, maar dat die beoogde ontwikkeling ook die karakter en geskiedkundige waarde van die plein onherroeplik sal skend.

Almal kan die vergadering bywoon. Dit sal in die voormiddag gehou word, wanneer die meeste mense nog in die middestad sal wees.

PRETORIA NEWS OPINION POLL

PRETORIA NEWS, 10.7.1975

CHURCH SQUARE'S HISTORIC WEST FACADE: ARE YOU IN FAVOUR OF PRESERVING IT?

YES Name

NO Address

DON'T CARE

THE Church Square battle — the battle to preserve the historic west facade from demolition — is on again.

Philip Terblanche, Cape artist and restorer of historic buildings, recently in Pretoria for an exhibition, has urged a reappraisal of the whole issue.

Dr. Willem Punt, of the Simon van der Stel Foundation, doughty champion of preservation, says that the campaign to save the facade "will continue with the utmost vigour until the bulldozers arrive..."

Pretoria's cultural societies have fought for years against demolition. But how do Pretorians en masse feel about it, the thousands of citizens who use the Square daily?

The Pretoria News opinion poll gives people an opportunity to plump for preservation, demolition, or indifference to the whole question.

The poll form above should be addressed to the Editor, Pretoria News, P.O. Box 439, Pretoria, or deposited in the Jackpot box in the Pretoria News foyer, 216 Vermeulen Street.

IN THE WAKE OF THE NEWS POLL: FRESH BID TO SAVE SQUARE

by COLLEEN HENDRIKS, Pretoria News, 10.7.1975

Big new moves were made today in an attempt to save Church Square's historic western facade.

This comes only three days after the Pretoria News launched an opinion poll to gauge public feeling about the proposed demolition of the western facade of the Square.

Leading citizens have addressed an open letter to the people of Pretoria about the fate of the Square, and a public meeting at which Pretorians can demonstrate their feelings has been planned for July 26.

Pretoria artist Lola Dunston, is also circulating a petition for the preservation of Church Square.

The first signature on the open letter is that of the world renowned opera star, Mimi Coertse.

"If the western facade goes, it will mean the end of Church Square. After all, we have so little to remind us of days gone by and now they want to destroy Church Square too," she said.

Another signatory, Mr. Willem Punt, director of the Simon van der Stel Foundation, said Church Square meant more to the people of Pretoria and all South Africa than he had thought.

"It seems they will not only have to pull down buildings on D-day (demolition day), but people too."

OUR POLL

Mrs. Dunston, who is circulating the petition from the heart of the city to the butcher in suburban shopping centres, said: „I feel that by demolishing the historic buildings on Church Square, they will be depriving us of our heritage.

Meanwhile, the Pretoria News opinion poll has drawn wide reaction. Hundreds of people have responded to the poll since Monday. Full results will be announced later.

Among those who responded was the former chairman of the Akademie vir Wetenskap en Kuns, Professor H. L. de Waal. He said: "We sincerely appreciate and wholeheartedly support you in your continued fight for the conservation of the western facade of Church Square. As ex-chairman of the Akademie, I fought from 1970 to June 1974 and am still available to help you."

NEW PLEA BY TOP CITY GROUP

PRETORIA NEWS, 10.7.1975

IN a last-ditch attempt to save the western facade of Church Square, a group of concerned citizens have addressed an open letter to the public of Pretoria.

A meeting, to enable the people of Pretoria to show support for the retention of the old buildings on the western side of the square, will be held on Saturday July 26. Application for the meeting was approved by the city council's management committee this week.

Enkele lede van die Burgerkomitee vir die Bewaring en Restourasie van Kerkplein. Van l. na r: Mnr. Piet Muller (voorsitter), dr. Mercedes van der Merwe (mev. Bam), mnr. Thomas Honiball, R. I. B. Alexander, Willem Punt en Albrecht Holm. Op die agtergrond die sierlike smeedysterhek van die Ou Nederlandse Bankgebou, ontwerp deur argitek Frans Soff. Foto: Beeld

The open letter was signed by opera star Mimi Coertse, Mr. Victor de Kock, one-time Government archivist, Mr. Breggott, a German immigrant who is the advertising manager of a large motor company, Dr Herman Rex, well-known historian and archivist, Dr. P. C. Coetzee, whose wife is the director of the National Cultural, History and Open-Air Museum, and Mrs. Alice Gluck, a well-known figure in the Jewish community.

HERITAGE

They say that Pretorians may not allow the rich heritage represented on Church Square to be destroyed for short-sighted materialistic considerations.

"We realise the Prime Minister can save Church Square from the demolishers. We also realise the citizens of Pretoria have procrastinated for too long in expressing their feelings on Church Square to the authorities."

Urging the people of Pretoria to demonstrate their feelings at the meeting, the signatories emphasised the Square belongs to the people of Pretoria.

KERKPLEIN: PLEITSKRIF VIR SY BEWARING

BEELD, 11.7.1975

DIE Burgerkomitee vir die Bewaring en Restourasie van Kerkplein, Posbus 558, Pretoria 0001, skryf:

Vergun ons deur u kolomme 'n ope-brief aan almal wat die bewaring van ons kulturele erfenis op prys stel.

Pretoria se Kerkplein is in gevaar. Kerkplein, die hart van die stad en van Suid-Afrika, waarop menige historiese dramas afgespeel het, word deur slopers bedreig. Kerkplein behoort aan die volk van Suid-

Afrika en u as ware mede-eienaar kry op Saterdag, 26 Julie, vanaf 10 vm. die geleentheid om op die plein self u mening oor sy toekoms uit te spreek. Dit is u burgerlike plig en u reg.

Ons as burgers van Pretoria is ernstig verontrus oor die aangekondigde planne vir die toekoms van Kerkplein, omdat dit die verdwyning van die historiese geboue aan die westekant en die skending van die Plein se hele historiese en estetiese karakter sal meebring.

'n Volk se geskiedenis staan nie alleen opgeteken in boeke en monumente nie, maar veral ook in die wyse waarop 'n gemeenskap die stempel van sy gees op 'n omgewing afdruk. Nêrens in Suid-Afrika is die spore van die pioniersverlede so diep ingekerf en is die neerslag van hierdie deel van ons geskiedenis so suiwer as juis op Kerkplein nie.

DRANG

Die verhaal wat Kerkplein vertel is van mense wat die wildernis ingetrek het om 'n nuwe kultuur te bou wat op orde, reg en geregtigheid gevestig is.

Kerkplein vertel dat hierdie mense, toe hulle tot rus gekom het, die drang gehad het om hulle te omring deur dinge wat intrinsiek mooi en bevredigend is.

Kerkplein is 'n nasionale plein, die sentrum van die hoofstad van Suid-Afrika. Die geboue daarom heen, die Wesfasade in besonder, verteenwoordig drie groot fases in ons geskiedenis — die ZAR, die Transvaal Colony en die onafhanklike verenigde provinsies ná 1910.

Histories en esteties raak Kerkplein almal, Afrikaans- sowel as Engelssprekendes. Ook immigrante wat besef watter waarde die behoud van 'n erfenis beteken. Kerkplein is juis die simbool van onderlinge wisselwerking en samewerking.

Kerkplein moet weer 'n lewende menslike omgewing word. Staatskantoorgeboue kan nie daartoe bydra nie — 'n gerestoureerde Wesfasade met kafees, kunsgalery, poskantoor of hotel, museum en toeristekantoor kan wel.

Ons durf nie toelaat dat die ryk erfenis van Kerkplein om kortsigtige materialistiese redes verlore gaan nie.

Ons besef dat die Eerste Minister Kerkplein van sloping kan red. Ook dat die inwoners van Pretoria te lank versuim het om hul ware gevoel oor Kerkplein onder die aandag van die owerheid te bring. Op Saterdag, 26 Julie, sal u die geleentheid kry om 'n pleitskrif te onderteken, wat moontlik die toekoms van Kerkplein vir ons en ons nageslag kan help verseker.

(Die brief is onderteken deur: Mimi Coertse, R. I. B. Alexander, T. Honiball, Piet Muller, M. Smit, A. Holm, S. Roering, prof. J. Gluck, C. F. Beyers, Ponie de Wet, prof. P. C. Coetzee, Victor de Kock, Werner Breggott, dr. M. van der Merwe, dr. H. M. Rex en Willem Punt.)

SELFS IMMIGRANTE VEG VIR KERKPLEIN

BEELD, 11.7.1975

DIT is nie net Pretoria se kultuurbewuste Afrikaners nie, maar ook immigrante, wat nou hul stem dik maak en beslis nee sê vir die skending van Kerkplein.

In 'n brief aan die Pers (Menings Van Ons Lesers, bl. 8) deur die nuwe Burgerkomitee vir die Bewaring en Restourasie van Kerkplein word 'n laaste poging aangewend om die historiese plein vir die nageslag te bewaar.

Beeld het gaan gesels met 'n paar van die ondertekenaars en ander

Pretorianers wat hulle heelhartig agter die poging skaar.

Mnr. Werner Breggott, een van die ondertekenaars en 'n gesiene Duitse immigrant, het gesê hy het in die Tweede Wêreldoorlog gesien hoeveel verwoesting bomme saai en ook met hoeveel moeite ou geboue en stede van nasionale belang weer opgebou is.

Die jong geslag in Duitsland is vandag dankbaar vir diegene wat die oue weer opgerig het. Hoe kan Pretorianers nou toesien dat dit wat in Duitsland gebeur het, vrywilliglik hier verrig word.

Die beeldhouer Coert Steynberg sê hy kan Kerkplein nie visualiseer as 'n verdwergde klein kompleksie tussen moderne reuse-geboue nie. Kerkplein moet die middelpunt wees van die stad met moderne geboue wat rondom hom uitkring.

'n Argitek, mnr. T. S. Honiball, sê in Pretoria het daar nog net drie sterk identifiseerbare elemente oorgebly, naamlik die Jakarandas die Uniegebou en Kerkplein. Om Kerkplein tot niet te maak, is net so goed as om die Uniegebou af te breek of om die Jarakandas uit te haal.

Prof. P. G. Nel, voorsitter van die Afrikaanse Kultuurraad van Pretoria, sê dit is die stem van die volk wat nou sy reg opeis om sy kultuurerfenis tot elke prys te behou.

„Ons kan nooit ophou veg vir die bewaring van ons erfenis nie, ons mag nie. Ons moet nooit toelaat dat sogenaamde ekonomiese vooruitgang en vertoon plaasvind ten koste van ons kultuurerfenis nie,” het hy gesê.

Die operaster Mimi Coertse sê dit gaan nie net om die westelike fasade van Kerkplein nie maar om die hele plein, want as een fasade weggeneem word is die Kerkplein nie meer wat hy moet wees nie.

Die binnekant van die plein kan miskien verfraai word sodat dit 'n rustige pool in Pretoria kan word, sê sy.

Dr. H. M. Rex, argivaris van die Ned. Hervormde Kerk en jare lank verbonde aan die Genootskap Oud-Pretoria, sê daar is geen ander openbare plek in Suid-Afrika waar die argitektoniese ontwikkeling oor so 'n lang tydperk op een plek beskou kan word soos om Kerkplein nie.

Die geskiedkundige agtergrond is ook belangrik. Wat vir hom veral belangrik is van die Cafe Riché-gebou is die beeld van die uil en die reliëf van die man met die son (Mercurius-reliëfbeeld).

Die argitek van hierdie gebou, ene Frans Soff ('n Nederlander), en Anton van Wouw, die bekende beeldhouer het hier saamgewerk. Die reliëfuitbeelding is deur Van Wouw gedoen en die uil is ook onder toesig van hom gedoen.

Hierdie geboue werp ook die lig op sake wat aktueel was in 'n lang tydperk van die land se geskiedenis, politiek, ekonomie en derglike.

Een van Pretoria se bekende argitekke, mnr. C. F. Beyers, sê nie net in Pretoria nie, maar ook in ander dorpe hou hy daarvan dat ou geboue bewaar moet bly.

Veral in die geval van Kerkplein is dit van besondere belang dat die westelike fasade behoue bly. Die hart van die stad is in gevaar om vernietig te word en as dit van Pretoria weggeneem word, wat bly oor van ou Pretoria?

En dan voeg mnr. Victor de Kock, argivaris, geskiedskrywer, inligtingsattaché en laastens handelaar in oudhede en africana, by dat hy dit sterk oorweeg om medaljes te laat slaan met die westelike kant van Kerkplein op die een kant en die name van diegene wat toegelaat het dat dit gesloop word, op die ander kant.

Dan was daar ook voorstelle vir 'n medalje vir „die sloper van die jaar...”

MEDALS IN 'HONOUR' OF THOSE WHO PLAN TO DEMOLISH THE SQUARE

PRETORIA NEWS, 11.7.1975

FORMER South African diplomat Mr. Victor de Kock has hit on a novel idea to mourn the proposed demolition of Church Square's historic western facade.

Mr. De Kock, who was South Africa's Information attaché to The Hague, is considering striking medals depicting the western facade of the square on one side, and the names of people instrumental in its destruction on the other.

The medals — in solid gold, sterling silver and bronze — are expected to become collectors' items. They will be struck in limited numbers.

However, if the decision is reversed, the "mourning medal" will be replaced by one commemorating those those who actively campaigned for its preservation.

Meanwhile, the Pretoria News' opinion poll has moved into top gear with hundreds of coupons streaming in daily.

It became evident today that concern over the future of Church Square was not restricted to Pretoria. Several callers from Johannesburg and the Reef have asked whether they can participate in the poll.

Full results of the poll will be published later.

CHURCH SQUARE IN PERIL

PRETORIA NEWS, 11.7.1975

CHURCH SQUARE, which belongs to the people of South Africa, which is the heart of Pretoria, the heart of the Republic, is in danger. Its historic west facade is threatened with demolition. It must be saved from the bulldozers.

This is the plea made in an open letter to the people of Pretoria by the newly established Citizens' Committee for the Preservation and Restoration of Church Square.

The letter, signed by a number of distinguished citizens from all walks of life, is the latest move in the campaign to save the Square's old buildings from destruction to make way for additions to the Transvaal Provincial Building and for a new Post Office. It summons citizens to a mass meeting on the Square itself on Saturday July 26.

Among those who have signed the letter are Mimi Coertse, Dr. P. C. Coetzee, Dr. H. M. Rex, Mr. A. Holm, Mr. C. F. Beyers, Mr. P. de Wet, Mr. V. de Kock, Mr. W. Bresgott, Mr. R. I. B. Alexander and Mr. W. J. Punt.

The letter says:

"Pretoria's Church Square is in danger. Church Square, the heart of the city and of South Africa, the scene of many a historic event, is threatened by the demolishers' bulldozers.

"Church Square belongs to the people of South Africa. The citizens as the true co-owners of the Square, will have the opportunity of expressing their opinion on its future on Saturday July 26 from 10 a.m. on the Square itself. This is a civic duty and right.

"We, citizens of Pretoria, are perturbed about the previously announced plans regarding the future of Church Square. These plans will result in the disappearance of the historic buildings on the west side and the desecration of the Square's historic and aesthetic character.

Mimi Coertse (tans mev. Werner Ackermann), internasionaal bekende operaster. Sy was vanaf die ontstaan van die Burgerkomitee lid daarvan. Sy het haar laat ken as 'n oortuigde en geesdriftige kampvegter vir die behoud en restourasie van die historiese geboue van die wesfasade. Hierdie pragtige foto is 'n paar jaar gelede deur mnr. I. J. Liebenberg in Pretoria geneem en dit pryk tans (onderteken deur Mimi Coertse) in sy ateljee in Paul Krugerstraat: — Foto: Filma, Krugerstraat 460, Pretoria. Tel. 33882

"A nation's history is not only recorded in books and monuments but especially in the manner in which a people imposes the stamp of its spirit upon an environment. Nowhere in South Africa is this stamp of our pioneer origins been more clearly to be seen and experienced than on Church Square.

"Church Square tells the story of people who, in putting down roots, also provided for creations of beauty and intrinsic value in their physical environment.

"Church Square is a national square. It is the centre of the capital of South Africa. The buildings on its perimeters, the western facade in particular, represent three outstanding phases in our history — the SA Republic, the Transvaal Colony and the free and united provinces after 1910.

"Historically and aesthetically Church Square is important to everybody — Afrikaans-speaker and English-speaker alike and also the immigrants, the new South Africans. All realise the value of preserving our national heritage. Church Square particularly symbolises mutual co-operation.

"We may not allow the rich heritage represented on Church Square to be destroyed for short-sighted materialistic considerations.

"We realise that the Prime Minister can save Church Square from the demolishers. We also realise that the citizens of Pretoria have procrastinated for too long in expressing their feelings on Church Square to the authorities.

"On Saturday, then, citizens will have the opportunity of adding their signatures to a plea which may well be instrumental in ensuring the preservation of Church Square for them and their descendants."

CHURCH SQUARE — OVER TO THE PEOPLE

EDITORIAL, Pretoria News, 11.7.1975

CHURCH SQUARE belongs to the people, to the people of South Africa and particularly the people of Pretoria. And it is to Pretorians, entrusted with the guardianship of that heritage, that the rest of South Africa looks to preserve it.

Until now they have been deplorably lax guardians, leaving it to a few enthusiastic preservationists to put up a gallant but so far unsuccessful fight against the Government's plans to demolish the Square's historic west facade, a unique architectural entity, to make way for new public offices.

Now, at long last, there are signs that the people have been aroused. A newly formed Citizens' Committee for the Preservation and Restoration of Church Square has entered the fray with an open letter to the public calling for a mass meeting on the Square to plead for its preservation. Judging by the response to the Pretoria News public opinion poll on the subject, that meeting should be an impressive demonstration of public feeling.

It should be common cause that the Square is worth preserving. Regretably it is not, for there are those in high places who spurn the National Monuments Commission's backing of the preservation plan. Be that as it may, the Government, unless it is bent on wanton destruction, must prove beyond all doubt that the new buildings cannot be built behind the present facade (the preservationists say they can) that they must be as large as planned and that they cannot be sited elsewhere.

These questions go to the heart of the matter. They must be answered. The people, with so much at stake, have a duty, let alone a right, to challenge the Government on all these points, to insist on a completely fresh investigation on the basic premise that the west facade will, if humanly possible, be saved.

It's over to the people.

Dr. Punt kry weer moed:

'N BURGERKOMITEE VEG VIR PLEIN

HOOFSTAD, 11.7.1975

„DIE betrokke owerhede en persone wat ten gunste van die herskepping van Kerkplein is, sal nou na die stem van die volk moet luister.

„Die vraag wat gestel word, is of die stadsraad van Pretoria, die Administrateur van Transvaal, mnr. S. G. J. van Niekerk, of die Kerkpleinkomitee vir die toekoms van die historiese Plein verantwoordelik is.”

So het dr. Willem Punt, historiese adviseur en gewese Direkteur van die Stigting Simon van der Stel vanoggend gesê ná die jongste verwikkelinge oor Kerkplein en die toetrede van 'n Burgerkomitee vir die Bewaring en Restourasie van Kerkplein.

PRETORIA

„Die betrokke owerhede en persone wat ten gunste van die sloping van sekere ou geboue om Kerkplein is en wat Kerkplein in iets anders wil omskep, kry nou hier te doen met 'n burgerlike poging. Die volk sal nou praat en dit kan geen skade doen om na die stem van die volk te luister nie,” het hy gesê.

„Die vraag wat nou gestel word, is wie eintlik vir Kerkplein verantwoordelik is. Is dit die stadsraad van Pretoria, die Administrateur van Transvaal mnr. S. G. J. van Niekerk, of die Kerkpleinkomitee wat onder die toesig van wyle mnr. Blaar Coetzee, in die lewe geroep is? Sover my kennis strek, het die Kerkpleinkomitee nog die finale seggenskap,” sê dr. Willem Punt.

NAVRAE

Volgens dié historikus, het die Stigting Simon van der Stel en talle ander bewaringorganisasies hul bes geprobeer om die betrokke instansies, owerhede en persone te oortuig dat hulle verkeerd handel.

„Kerkplein was van 1854 af bedoel as 'n saamkomplek vir die burgers en die verdere planne om nou daar 'n amfiteater te bou, druis geheel en al in met die hele pleingedagte. Om verskeie redes mag dit nie gebeur nie en dit sal ook die taak van die Burgerkomitee wees om na hierdie gedagte om te sien.

„Navrae wat tot dusver gedoen is, het bewys dat daar nie één persoon is wat ten gunste van die sloping van die ou geboue en die herrangskikking van Kerkplein, is nie.

„Dit is ook hoog tyd dat die ekonomiese implikasie in ag geneem word in 'n land waar daar aldag gepraat word oor die inflasiegogga.

VOLK

Hoe gaan die betrokke instansies of owerhede by hierdie argument verbykom? Heeldag word daar gevra dat die volk spaarsaam te werk moet gaan, maar wat word in hierdie verband gedoen as daar nou voortgegaan word met die slopings- en herbougedagtes?” het dr. Punt gevra.

Die Burgerkomitee is saamgestel nadat die name van 30 persone voorgelê is deur die sameroeper wat agter die hele gedagte sit.

Uit die getal is twintig gevra om by die stigtingsvergadering te wees. Hierdie persone is verteenwoordigend van kultuurliggame, die sakewêreld, vroue-organisasies, georganiseerde kultuurliggame, diensklubs, professionele lui, akademici, ander Afrikaanse, Engelse en Immigrante-komitees.

Maar hier eindig die poging nie. Uit 'n skoon ander oord word daar hard gewerk om op hoë vlak die gedagte om die Plein te herskep en die ou wesfasade-geboue te sloop, te kelder.

WAAR IS OPNAMES OOR PLEIN

HOOFTAD, 15.7.1975

DIE Streekraad van die Stigting Simon van der Stel het 'n dringende versoek tot die stadsraad van Pretoria gerig om saam met die water- en ligtebrieffstelsel, 'n meningsopname te doen oor die publiek se gevoel oor Kerkplein.

Intussen gons dit in verskeie kringe oor die meningsopname wat sowat twee jaar gelede gedoen is oor die voorgestelde argiteksvoorstelling van 'n nuwe Kerkplein, wat nooit bekend gemaak is nie. Ondertekenaars van dié opname wil weet wat daarvan geword het.

Hoewel die Stigting Simon van der Stel niks te doen het met die pogings van die Burgerkomitee nie, is dit een van die land se voorste historiese bewaringsliggame.

Verskeie persone het Hoofstad na gisteraand se besluit van die Streekraad van die Stigting geskakel en wou weet wat van al die vorige meningsopnames geword het.

Die name ten gunste vir die behoud van Kerkplein word intussen ook ingeryg in 'n meningsopname deur 'n Pretoriase dagblad. Tot dusver kan onomwonde aanvaar word dat die meeste van die mense wat tot dusver gereageer het, vir die behoud van die geboue aan die westekant van Kerkplein staan en vir die voorkoms van Kerkplein soos dit tans is.

Dr. Willem Punt, historikus en adviseur van die Stigting Simon van der Stel, sê die skielike opflikkering vir die behoud van Kerkplein, het regstreeks gevolg ná sekere besonderhede wat in die Provinsiale Raad bekend gemaak is oor nuwe planne vir Kerkplein.

NOW TV ZOOMS IN ON SQUARE RUMPUS

by COLLEEN HENDRIKS, Pretoria News, 16.7.1975

PRETORIA'S Church Square controversy is to go before the nation on TV — possibly tomorrow night.

A SABC television crew zoomed in on the historic western facade today, interviewing members of the citizens' committee campaigning for its preservation.

The programme is expected to be screened on tomorrow night's news review.

Meanwhile, attempts by the citizens' committee to canvas support for a mass meeting on the Square on Saturday July 26, is beginning to snowball.

After the meeting was announced last week, each member of the committee — which includes opera star Mimi Coertse — phoned three friends who, in turn, phoned three more, asking them to be present.

Pretoria's deputy mayor, Mr. H. P. Botha, today also entered the battle for the preservation of the Square's historic western facade.

Mr. Botha said if the entire row could not be saved, then at least the front part should be — as done with the Old Opera House in Pretorius Street.

Nuwe agitasie, „onbillik“:

KERKPLEIN SE LOT IS VERSEËL SÊ SYBRAND

BEELD, 17.7.1975

DIE Administrateur van Transvaal, mnr. Sybrand van Niekerk, het sy spyt uitgespreek oor die pogings wat weer aangewend word om te voorkom dat die wesfasade van Kerkplein gesloop word.

Hy is gister genader oor die versoekvergadering op 26 Julie op Kerkplein wat die onlangs gestigte Burgerkomitee vir die Bewaring en Restaurasie van die plein reël.

Hoewel hy huiwerig was om veel oor die saak te sê, het mnr. Van Niekerk sy spyt uitgespreek dat die saak, waaroor reeds besluit is, weer opgehaal word.

Hy het gesê hy weet nie of die Eerste Minister bereid sal wees om te luister na enige verdere verhoë wat tot hom gerig word vir die behoud van Kerkplein nie.

Daar is klaar oor die lot van die ou geboue aan die westekant van Kerkplein besluit nadat die Eerste Minister die hele projek in heroorweging geneem en na alle standpunte geluister het. Ook van sy kant beskou hy die saak as afgehandel, het mnr. Van Niekerk bygevoeg. Sy standpunt oor die plein het hy vroeër vanjaar in die Provinsiale Raad gestel.

ONBILLIK

Hy het toe gesê dit is onbillik om verder oor Kerkplein te agiteer, veral nadat die Eerste Minister die volle verantwoordelikheid aanvaar het vir die besluit om die geboue van die westelike fasade van Kerkplein te sloop.

„As ons nie tot iets beter in staat is as wat daar is nie, dan staan ons skuldig voor onself. Omdat ons tot beter in staat is, het ons 'n plig om dit te doen in weerwil van die sterk emosionele weerstand teen hierdie vorm van vernuwing,“ het hy gesê.

Mnr. Van Niekerk het gister hierby gevoeg dat die Eerste Minister reeds alles aangehoor het wat daar oor Kerkplein te sê is. Hy weet nie of die Burgerkomitee met iets nuuts oor die Kerkplein-kwessie vorendag sal kom ten gunste van die behoud van hierdie stukkie geskiedenis nie.

PLEIDOOI

Mnr. Piet Muller van die Burgerkomitee het gister aan Beeld gesê dat Pretorianers by verskeie geleenthede in die verlede gewys het hoe hulle oor die sloping en die verandering van Kerkplein se aangesig voel. Hoewel hulle ten gunste van die behou daarvan blyk te gewees het, het niemand — ook nie die Administrateur nie — hom aan hierdie pleidooi gesteun nie.

Hoe 'n groot persentasie van die publiek moet dan ten gunste van 'n saak (nie net Kerkplein nie) wees voordat die Administrateur ook die publiek se gevoel in aanmerking neem? het hy gevra.

Mnr. Muller het verder op mnr. Van Niekerk se kommentaar dat hy wonder of die Burgerkomitee met iets nuuts vorendag gaan kom, geantwoord: „Sonde is ook nie 'n nuwe konsep nie. Moet 'n mens iets nuut daarvoor sê voor 'n mens dit besef?”

Hier gaan dit om die behoud van 'n geweldige kultuurerfenis, het mnr. Muller voorts gesê. Hier kom verskeie kultuurstrominge byeen: Boer, Engelsman, Hollander, Duitser en Jode se bydrae van vroeëre pionierswerk in die land is op hierdie stukkie oppervlakte ineengesnoer.

Kan die Administrateur verwag dat Pretorianers en alle Suid-Afrikaners (ongeach taal of herkoms) die pot moderne lensiesop aanneem wat in ruil gebied word vir die ryk kultuurerfenis van Kerkplein?

ADMINISTRATEUR MET VAKANSIE

BEELD, 17.7.1975

DIE Administrateur van Transvaal, mnr. Sybrand van Niekerk, sal van Maandag, 21 Julie, tot 25 Augustus met vakansie wees. Mnr. D. S. v.d. M. Brink, L.U.K., sal in sy plek waarneem.

PUNT STEL SY PUNT

BEELD, 18.7.1975

INDIEN die owerheid sou toelaat dat die Wesfasade van Kerkplein gesloop en 'n amfiteater gebou word in die plek van die huidige plein reg voor die ou Raadsaal, gaan hulle met veel groter probleme oor die benutting van Kerkplein te kampe hê as ooit tevore, meen 'n bekende Pretorianer

Dr. Willem Punt, geskiedkundige en kampvegter vir die bewaring van die land se kultuurerfenisse, het hom gister sterk uitgespreek teen die ontwikkelingsplan van Kerkplein waarin voorsiening gemaak word vir die bou van 'n amfiteater.

Saterdag, 26 Julie, sal lede van die publiek van 10 vm. tot 1 nm. geleentheid kry om op Kerkplein 'n petisie te onderteken vir die behoud en bewaring van die plein en die Wesfasade.

Die beoogde amfiteater sal, soos die geval is met die amfiteater by die Voortrekkermonument, 'n wit olifant word. Niemand sal dit op georganiseerde wyse wil gebruik nie, behalwe wanneer wanneer Krugerdag of Republiekdag gevier word.

'n Amfiteater gaan nie net onbenut en nutteloos bly nie, maar dit gaan die hele karakter aantast van wat met 'n plein bedoel word. Met 'n amfiteater op Kerkplein sal geen mens meer daaraan dink as 'n historiese bymekaarkomplek, of selfs dat dit as 'n bruikbare verkeersreguleerder gebruik kan word nie.

TE DUUR? NIE GOED GENOEG NIE?

deur MARTIE RETIEF, Beeld, 19.7.1975

IS dit so dat die sewe geboue op Kerkplein se Wesfasade gesloop gaan word sodat NIKS daar gebou kan word nie?

Dit lyk so. Die nuwe staats- en provinsiale geboue loop tot op die lyn agter die sewe geboue wat tans deur die stootskrapeer bedreig word. Die „vergroute“ Kerkplein sal dus beteken dat hierdie grondoppervlak kaal bly.

In Pretoria waar dit maar te voelbaar is wanneer dit jakarandatyd of rugby-tyd is, is dit nou baie duidelik Kerkpleintyd. Net, die hele land skyn nou óók betrek te wees.

Want terwyl die Burgerkomitee 'n volkstemming vir 'n versoekskrif volgende Saterdag reël waarin die landsleiers gevra word om 'n besluit te hersien — al klaar 'n versoek wat met deemoed en vertroue aangepak word — het 'n Kaapse L.U.K., mnr. Frans Conradie, self bewaringsbewus, gesê dat die prys van bewaring is eenvoudig te hoog en dat die bewaring van die Wesfasade beslis sal word deur die waarde in rande en sente wat die owerheid aan 'n reeks historiese geboue heg.

WIE KAN SÊ?

Op dieselfde aand sê die Administrateur, mnr. Sybrand van Niekerk, oor TV dat die argitektoniese waarde van die Paleis van Justisie, die Raadsaal en die Reserwebank, groter is as die sewe geboue wat gesloop kan word.

Dié stelling is aanvegbaar — soos ek gister terdeë agtergekom het.

Argitekte en bewaarders voel baie sterk dat die prys van die bewaring van die sewe geboue gering sal wees. Almal is glo goed gebou en almal kan gebruik word. Een geëerde bewaarder glo dat banke takke in die geboue kan stig, dat die poskantoor weer in gebruik geneem kan word, dat die Munt 'n numismatiese sentrum moet word, dat kafees en kunslokale daar geopen moet word. Dán sal die mense terugkom plein toe.

BOU IS DUURDER AS SLOOP

'n Argitek voel baie beslis dat die huidige boukostestyging van ongeveer 20 persent per jaar reeds bewys dat dit meer ekonomies is om ou geboue te behou eerder as om te sloop en van vooraf te bou.

Die herinrigting van so 'n gebou kan 'n kwart van die koste van sloping en oprigting van 'n nuwe gebou kos.

Oor die argitektoniese waardebeplanning van die sewe geboue is baie argitekte en bewaarders dit eens dat hierdie kern 'n besondere waarde in Afrika het. Dit moet stellig een van die weinige, indien nie die enigste plek wees waar 'n stukkie van Europa so behoue gebly het. Weliswaar is die herinneringe aan Brussel, Brugge, Gent, Venesië en selfs Edinburg sterk net daar op Kerkplein!

„MENSLIKE“ GEBOUE

Een argitek het die geboue as „menslik“ beskryf. „Jy voel tuis langs so 'n gebou.“ Dit behoort aantreklik te wees vir die kantoorwerkers in die omliggende toringgeboue om in die middaguur hier te kom verwyf.

Dis baie duidelik die mense van Pretoria verwag dat die stadsraad, indien die Wesfasade gered word, sal moet inspring om die plein weer lewe te gee. En moenie van 'n busteterminus onder die grond praat nie, het een Pretorianer gedreig, watter ordentlike boom sal bo so 'n affêre groei?

Ander Pretorianers wys op die ontwikkeling van woonstelgeboue naby die plein aan die Noordweste. „Die plein is net die regte — en beste — plek vir hulle kinders om in groot te word.“

En tog, ten slotte, gaan dit oor meer as die argitektuur of die koste.

ONS EIE

Dis die geskiedenis en dis wat die Pretorianers nou so dringend fakkel laat aansteek het. Die plein vertel van die verlede, die tragedie, die stryd en oorwinning en ten laaste, van naasbestaan.

Nou sien Pretorianers alle dinge in die plein. Dis jammer dat dit so laat is, maar ek het nog nie 'n Pretorianer teëgekomp wat nié bereid is om nou wakker te skrik nie. En ek het gesoek!

Uiteindelik net hierdie rake sin van 'n jong telefonis van een van die groot menere wat ek geskakel het: „Sê my, kan ons regtig vandag kom om gister somer so uit te wis? Wat maak hulle môre met ons?“

KERKPLEIN: DIT WAS KRUGER SE TROTS

deur JAMES JENKINS, Rapport, 20.7.1975

PRESIDENT Paul Kruger het — so lui die legende — die Raadsaal inder tyd spesiaal drie verdiepings hoog gebou sodat dit sou uitstaan bo 'n nagygeleë hotel van twee verdiepings. Die gebou was sy trots.

Dié interessante legende verskyn in die jongste uitgawe van *De Arte*, kunspublikasie van Unisa se departement van kunsgeskiedenis en beeldende kunste.

Estelle Maré ontleed in haar artikel die argitektoniese verdienste van die geboue om Kerkplein. Sy verskil met die Administrateur, mnr. Sybrand van Niekerk, wat sê dat die geboue wat gesloop gaan word, geen argitektoniese verdienste het nie.

Dié stelling, meen sy, word weerlê deur Carola Brotherton se linoosnee op die jongste voorblad van *De Arte* (hierby afgedruk).

Estelle Maré skryf dat die Nasionale Munt en Bankgebou van die ZAR van bedrewe vakmanskap spreek. Sy het ook net lof vir die gebou se argitektoniese styl.

Sy noem die ou Nederlandse Bank-Gebou die argitektoniese juweel van die plein.

„Die argitek van hierdie bankgebou is onbekend, maar ons is dankbaar dat hy iets egs uit die stamland ingevoer en van Wierda (wat die Ou Raadsaal ontwerp het) se neo-klassisistiese styl afgewyk het,“ skryf sy.

Sy meen dat die sloop van die ou poskantoor geen verlies sal meebring nie. Maar die gevaar bestaan dat toringblokke sal verrys, en die ganse plein sal oordonder.

Die huidige Standard Bank-Gebou (wat nie gesloop word nie) het volgens haar weinig argitektoniese betekenis, maar dit doen geen afbreuk aan die skaal van die ander ou geboue nie.

Sy het geen argitektoniese beswaar teen die Reserwe-bank (wat ook behoue gaan bly) nie, maar meen dat die gebou wat later teenaan die Reserwebank gebou is, die voorkoms daarvan in 'n mate bederf.